

VEDRANA GLAVAŠ – MIROSLAV GLAVIČIĆ

**IZVJEŠĆE O PROBNOM ARHEOLOŠKOM ISTRAŽIVANJU
LOKALITETA SENJ – PAVLINSKI TRG 2012.**

Vedrana Glavaš
Miroslav Glavičić
Odjel za arheologiju
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV., 2
HR 23000 Zadar
vedrana.glavas@gmail.com
glavicic@unizd.hr

UDK: 902.3(497.5 Senj)
Prethodno priopćenje
Ur.: 2012-12-27

Tijekom studenoga i prosinca 2012. djelatnici Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru proveli su probno sondažno arheološko istraživanje na prostoru Pavlinskog trga u Senju. Glavni cilj istraživanja bio je, koliko je to moguće sustavom sonde, otkriti tragove arhitekture dominikanske i potom pavlinske crkve sv. Nikole sa samostanom, koji su se na tom prostoru nalazili od prije godine 1378., kada je u povijesnim vrelima zabilježen prvi spomen crkve, odnosno od 1380., kada je prvi put spomenut samostan, do 1874., kada je zbog trošnosti kompleks porušen. U iskopanim sondama, nakon uklanjanja recentnog sloja nivelacije trga, otkriveni su na cca 40-ak cm dubine zidovi crkveno-samostanskog sklopa. Temeljna stopa zidova utvrđena je na dubini od cca 170 cm od razine popločenja današnjeg trga. Jako temeljenje i povećana širina zidova bili su prijeko potrebni za statiku objekta koji se tu uzdizao, jer se, sudeći prema fotografiji I. Standla snimljenom oko godine 1870., otprilike na tom mjestu nalazio trokatni objekt, prvotni samostan koji je kasnije bio adaptiran za potrebe gimnazije. Zbog limitiranog područja istraživanja na ovom stupnju spoznaja nije moguće donijeti tlocrt crkve i samostana niti definirati njihovu veličinu. Budući da je tijekom povijesti prostor samostana sa crkvom korišten i kao grobljanski, tijekom istraživanja posebna je pozornost usmjerena na prikupljanje arheološki relevantnih podataka o ukopima i grobovima na istraženom prostoru. Tijekom istraživanja otkriveno je i dokumentirano 18 grobova, a u više slučajeva uočene su i ljudske kosti koje su dislocirane kasnijim ukopima. U grobovima i uokolo njih pronađeni su grobni nalazi, koji uglavnom pripadaju odjeći (puca, predice) i devocionalijama (križevi, svetačke medaljice, zrna krunice) pokojnika. Analizom pronađenih nalaza i njihovom interpretacijom, zaključeno je da se nalazi, a time i dokumentirani grobovi, datiraju u razdoblje 18. st.

Ključne riječi: Senj, crkva i samostan sv. Nikole, novovjekovni grobovi, svetačke medaljice, križevi-privjesci

Tijekom studenoga i prosinca 2012. (5. 11. – 21. 12. 2012.) Vedrana Glavaš i Miroslav Glavičić, djelatnici Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru, proveli su probno sondažno arheološko istraživanje na prostoru Pavlinskog trga u Senju (k.č.551, katastarska općina Senj, Ličko-senjska županija).¹ Ciljevi istraživanja bili su utvrditi točnu poziciju crkveno-samostanskog kompleksa sv. Nikole, srušenog godine 1874., te prikupiti relevantne arheološke podatke o kulturnim slojevima i arheološkim pokretnim i nepokretnim nalazima na predmetnom prostoru radi izrade projektne dokumentacije za uređenje Pavlinskog trga. Naručitelj istraživanja bio je grad Senj.

Historijski podatci o crkvi i samostanu sv. Nikole

Na ovcem trgu (nekada Frankopanski trg, potom od 1945. Trg oslobođenja, danas Pavlinski trg), gdje se grad Senj otvara prema moru, nalazio se do godine 1874. samostan sa crkvom sv. Nikole.² Prema raspoloživim dokumentima, crkva sv. Nikole prvi se puta spominje 24. svibnja 1378. kada senjski biskup Protiva, uz privolu kaptola, daje crkvu ili kapelu (*ecclesiam seu capellam*) dominikancima.³ To znači da je ta crkva već postojala, jer je kao vlasništvo kaptola bila darovana. Dvije godine kasnije, 1380., u buli pape Urbana VI., kojom se uspostavlja dalmatinska dominikanska provincija, prvi put se spominje i samostan sv. Nikole.⁴ To bi pak moglo značiti da je samostan tada bio sagrađen, iako se u literaturi navodi da su dominikanci uselili u već postojeći samostan, gdje su ranije boravili augustinci.⁵

Zbog teških materijalnih prilika dominikanci napuštaju Senj tridesetih godina 17. st., jer 10. ožujka 1634. senjsko-modruški biskup Ivan Krstitelj Agatić predaje napušteni samostan pavlinima.⁶ Godine

¹ Istraživanje je izvršeno u sklopu rada na znanstvenom projektu MZOS RH br. 269-2690868-0774. Stručni nadzor proveo je Dalibor Šušnjić iz Konzervatorskog odjela u Gospiću. U istraživanju su sudjelovali Matilda Tvrdeić, Danijel Kaštelan, Dražen Bilan i Miro Filipović.

² M. VILIČIĆ, 1971, 106.

³ M. VILIČIĆ, 1971, 106-107, bilj. 161; S. KRASIĆ, 1971, 299; M. BOGOVIĆ, 1988, 117.

⁴ M. VILIČIĆ, 1971, 107.

⁵ P. TIJAN, 1940, 19.

⁶ M. VILIČIĆ, 1971, 107, bilj. 169; M. BOGOVIĆ, 1988, 117; 1989, 3-4; Z. HORVAT, 1999, 163.

1725., na molbu biskupa Pohmajevića, car i kralj Karlo VI. odredio je da se u Senju osnuje latinska škola.⁷ Vodstvo škole i nastava povjereni su redovnicima pavlinima iz samostana sv. Nikole u Senju. Prvih godina nastava se odvijala u samostanskim prostorijama, ali je ubrzo uz samostan dozidana nova školska zgrada. Kada je godine 1786. odredbom cara Josipa II. ukinut pavlinski red na području cijele Austrijske Monarhije, crkva i samostan su sekularizirani.⁸ Djelatnost javne gimnazije nastavlja se na istom mjestu do godine 1874., kada su zbog trošnosti bivši pavlinski samostan i crkva sv. Nikole srušeni do temelja.⁹

Crkva sv. Nikole koristila se za pokapanje senjskih građana i uglednika. Pokop u crkvi potvrđuju nalazi kamenih ploča, koje su nakon razgradnje crkve (oko 1875.) dignute s poda i pohranjene u magazinu.¹⁰ Nadgrobne ploče tada su nestale, ali su zahvaljujući I. Kukuljeviću Sakcinskom natpisi ostali zapisani.¹¹ Prema zapisu, ondje su bili pokopani Ivan Foljanić (1514.), obitelj Gvainix (1514.), senjski građanin Jakob Dubrovčanin de Crivaldis (1516.), senjski župnik, arhiepzbiter i vikar Ilija Anijević (1517.), Radoje Vlatković (1587.) i Antun Boniefačić (1587.). Godine 1936., pri uređenju tadašnjeg Frankopanskog trga, nailazilo se na urušene grobnice i ljudske kosti. Godine 1958., pri postavljanju spomenika *Na vječnoj straži*,¹² na dubini 0,40-0,70 m, među zidovima bivše crkve i gradskih bedema naišlo se na dvije oštećene grobnice, a kod hotela Nehaj na dijelove samostanskog zida, grobnice i ljudske kosti.¹³

⁷ M. BOGOVIĆ, 1989, 4.

⁸ M. BOGOVIĆ, 1998, 117; 1989, 6. Nakon zatvaranja crkve i samostana glavni je oltar (građen od 1746. do 1749.) rastavljen i 1790. prenesen u župnu crkvu u Puntu, gdje se i danas nalazi (Gj. SZABO, 1940, 38, Sl. 33). Oltar Majke Božje od sedam žalosti, koji je bio izgrađen 1754., po nalogu biskupa Ježića prenesen je 1798. u senjsku katedralu, gdje se i danas nalazi (J. LOKMER, 2006, 165-170, Sl. 5).

⁹ M. VILIČIĆ, 1971, 107; M. BOGOVIĆ, 1998, 117; Z. HORVAT, 1999, 165.

¹⁰ Gj. SZABO, 1940, 38.

¹¹ I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, 1891, 240-241, 247, br. 801-804, 828, 835.

¹² Tijekom vremena za spomenik se uobičajio naziv *Tri mornara*.

¹³ M. BOGOVIĆ, 1988, 119.

Podatci o izgledu crkve i samostana sv. Nikole

Prema poznatom grafičkom dokumentarnom materijalu teško je zaključivati o izgledu crkve i samostana. Ipak, određena saznanja o njihovu izgledu mogu se prikupiti uvidom u vedute i planove grada Senja 17.-19. st., koje je u svom radu Arhitektonski spomenici Senja, *RAD JAZU*, knj. 360, Zagreb, 1971, str. 106-108. detaljno obradila M. Viličić.

Na Stierovoj veduti Senja iz godine 1660. iza zidina na obali nazire se objekt, koji bi mogao predstavljati crkvu sv. Nikole (T. I, Sl. 1). Prikazana je bez tornja s preslicom nad zabatom.¹⁴

Slično je narisana i na veduti Valvasora iz godine 1689. (T. I, Sl. 2), koji u svom opisu Senja spominje crkvu sv. Nikole sa samostanom.¹⁵

Na veduti iz godine 1749. iza gradskih zidina prikazana je crkva sv. Nikole s tornjem iznad kojega piše *Pauliner* (T. I, Sl. 3). Toranj crkve ima pokrov poput tornja franjevačke crkve na toj istoj slici (toranj katedrale nema pokrov, još uvijek slični obrambenoj kuli).¹⁶

Na planu iz godine 1763. crkva je prikazana u tlocrtu kao trobrodna bazilika (T. II, Sl. 4), međutim, nije naznačeno unutarnje dvorište samostana, nego je vidljiv samo cjelokupni sklop crkve i samostana, koji je bio situiran na dovoljnoj udaljenosti iza gradskih zidina. Na tom planu urisan je tok bujičnog senjskog "Potoka", koji pokraj crkve prolazi samostanskim sklopom. Snaga bujice često je uzrokovala velike štete u gradu i vjerojatno je mnogo puta oštetila samostan i crkvu.¹⁷

Na planu Senja iz godine 1779. samostanski kompleks ima naznačen presvođeni prolaz do zidina (T. II, Sl. 5).¹⁸

Na planu Senja iz godine 1785. samostanski kompleks sv. Nikole označen je slovom "I" (napušteni pavlinski samostan i crkva) (T. III, Sl. 6). U zidinama prema moru, pred samostanskim objektom, urisana su mala vrata, označeno slovom "e" (pavlinska vratašca). I ovdje je urisan tok bujice.¹⁹

¹⁴ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 12.

¹⁵ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 14.

¹⁶ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 15.

¹⁷ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 17.

¹⁸ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 25.

¹⁹ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 26.

Na planu Senja izrađenom neposredno prije godine 1800. naznačeni su samostan i crkva sv. Nikole unutar linije bedema uz more (T. III, Sl. 7). To je doba kada nestaje opasnosti od Turaka i kada se zbog općih društveno-historijskih razloga gradovi uz more počinju postupno širiti izvan uskih sredovječnih stega. Pri tome se najprije ruše zidine prema moru i na toj fronti grad najprije poprima svoj novi izgled.²⁰

Na situacionom planu iz godine 1839. vidi se da nema više zidina prema moru, ne vide im se više ni tragovi pred objektom crkve i samostana (T. IV, Sl. 8). Na samostanskom kompleksu piše: bivši pavlinski samostan. Isto piše i na planu iz godine 1857.²¹

Na litografiji F. Knara, koja prikazuje Senj oko sredine 19. st., zidina prema moru više nema, a u prvi plan dolazi samostan, tadašnja škola, sa crkvom sv. Nikole (T. V, Sl. 9).²²

Na najstarijoj sačuvanoj fotografiji Senja, koju je između 1869. i 1873. izradio I. Standl, vidljiva je fronta grada prema moru. Tu se jasno vidi da je samostan bio velika trokatna zgrada i da je crkva imala visoki zvonik s okruglom kupolom (T. VI, Sl. 10).²³

Godine 1874. bivši samostanski kompleks sa crkvom sv. Nikole porušen je zbog starosti, a prostor na kojemu se nalazio od tada je pa sve do danas u funkciji gradskoga trga (nekad Frankopanski trg, potom Trg oslobođenja, danas Pavlinski trg) (T. VII, Sl. 11).

Prema postojećim pisanim i grafičkim dokumentima ne može se sa sigurnošću utvrditi izgled crkve i samostana prije 17. st. Čini se da je tlocrtom neveliki samostanski sklop bio bez klaustara, prigraden uz crkvu (treću po veličini u Senju), koja je čak mogla biti trobrodna, prema načinu prikazivanja na planu Senja iz god. 1753.²⁴ Ipak, budući da je na vedutama vidljivo da crkvu pokriva jedinstveno krovništvo, ne može se sa sigurnošću utvrditi je li ona doista bila trobrodna. Nad krovom broda uzdizala se preslica, na Stierovoj grafici prikazana je nad glavnim pročeljem, a na Valvasorovoj na zabatu pred svetištem. Prema M.

²⁰ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 33.

²¹ M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 36.

²² M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 111.

²³ P. TIJAN, 1931, 41; M. VILIČIĆ, 1971, 107, Sl. 156.

²⁴ Z. HORVAT, 1999, 165.

Viličić, nakon što su godine 1634. pavlini naslijedili dominikance, samostanski sklop je popravljen, a kasnije je podignut zvonik (vidljiv na veduti iz 1749.). Uz desnu stranu svetišta bila je dozidana sakristija, dok se uz zapadno pročelje nalazila nekakva kapela ili slično. Na lijevoj strani crkve, gledano od glavnog pročelja, bile su prostorije samostana, vjerojatno na kat, što je uvjetovao skučeni teren i naknadne pregradnje samostana. Tu stiješnjenost prostora pogoršavao je još bujični senjski "Potok", koji je otvoreno tekao sve do samostana, potom je natkrivenim kanalom prolazio ispod samostanskog sklopa, uz crkvu, ispod gradskog zida, te se ulijevao u luku.²⁵

Prema prikazu na planu Senja iz godine 1763. M. Viličić izradila je tlocrtnu grafičku rekonstrukciju crkve sv. Nikole sa samostanom (T. VIII, Sl. 12) i hipotetičnu skicu grafičke rekonstrukcije crkve sv. Nikole sa samostanom (T. VIII, Sl. 13).²⁶

Metodologija rada

Zaštitna arheološka istraživanja provedena su na površini veličine 19,7 m². Otvorene su ukupno tri sonde, koje su označene arapskim brojkama od 1 do 3. (T. IX, Sl. 14-15) Da bi se što manje devastiralo postojeće stanje, sonde su bile locirane na betonske plohe omeđene kamenim pločama pločnika današnjeg trga. Stoga su sve tri sonde imale iste pravilne dimenzije koje iznose 2,28 x 2,28 m, međutim, da bi se utvrdila debljina zida koji se tijekom istraživanja otkrio uz njezin zapadni profil, Sonda 2 dodatno je proširena za 1,82 m.

Betonske plohe današnjeg Pavlinskog trga uklonjene su strojem, kao i recentni nasip na kojega su bile položene. Arheološko iskopavanje obavljeno je ručnim stratigrafskim iskopom. Gdje je bilo potrebno, primjenjivao se arbitrarni iskop, pri čemu se sloj uklanjao u debljini cca 10 do 20 cm do prve promjene, kada bi se nastavilo stratigrafsko iskopavanje. Pri iskopavanju grobova svaka stratigrafska jedinica dobila je svoj broj.

²⁵ Z. HORVAT, 1999, 166.

²⁶ M. VILIČIĆ, 297-298, Sl. 29-30.

Svi slojevi i strukture dokumentirani su u svim oblicima klasične arheološke dokumentacije, koja uključuje: vođenje terenskog dnevnika, tekstualni opis i popis svih stratigrafskih jedinica (SJ) na formularima, popis svih posebnih nalaza (PN), opis i popis svih grobova na formularima, fotografiranje svih stratigrafskih jedinica, te izrada fotodnevnika. Osnovu grafičkog dijela dokumentacije predstavljaju kompjutorski nacrti pojedinih struktura s pomoću elektronskog tahimetra u Gauss-Krügerovom koordinatnom sustavu.

Budući da se lokalitet nalazi u neposrednoj blizini mora, također uz staro korito senjskog "Potoka",²⁷ osobito za vrijeme plime, istraživanje je znatno otežavalo prodiranje morske i bočate vode, odnosno nakon povlačenje vode nastalo veliko blato.²⁸ Izrazito niske zimske temperature, obilne kiše i česta olujna senjska bura također su usporavali dinamiku radova, koji su više puta morali biti zaustavljeni. Voda se u sondama pojavljivala na dubini od cca 1,40 m od razine današnjega popločenja, a uz golemi trud uspjelo se istražiti slojeve do cca 1,70 m dubine, gdje je utvrđena temeljna stopa zidova crkveno-samostanskog kompleksa.

Na lokalitetu su zabilježena tri tipa stratigrafskih jedinica: arhitektura crkveno-samostanskog kompleksa, grobovi i slojevi izmiješani prekapanjem grobova. Utvrđeni kulturni slojevi okvirno su datirani pokretnim arheološkim materijalom u razdoblje od 15. do 19. st. Kulturni sloj počinje ispod recentnog nasipa za popločenje današnjeg Pavlinskog trga na dubini od 45 cm. Ostatci grobova i dislocirane ljudske kosti protežu se kroz slojeve (SJ 9, 32-33) na dubini od 45 do 138 cm, a dokumentirani su samo unutar gabarita crkveno-samostanskog kompleksa. Osim slojeva s ukopima, na dubini od 105 do 138 cm, dokumentirani su slojevi (SJ 28, 30, 85) koji vjerojatno pripadaju periodu obnove ovog kompleksa. Sloj čine veći komadi žbuke, kamena, cigli i grubozrnati pijesak.

²⁷ Na "Križu", kako se naziva jugozapadni dio grada, ranije se nalazilo više bunara s bočatom vodom, koji više nisu u uporabi (A. GLAVIČIĆ, 1965, 266).

²⁸ Problem plavljenja pokušao se riješiti korištenjem pumpe za izbacivanje vode, ali se u tome djelomice uspjelo samo u Sondama 1, dok u Sondama 2 i 3 to nije bilo moguće zbog blata.

Arhitektura crkveno-samostanskog kompleksa sv. Nikole

Arhitektura, odnosno zidovi crkveno-samostanskog kompleksa pronađeni su u sve tri sonde na cca 40 cm dubine od razine popločenja današnjega trga. Budući da je lokaciju sonde uvjetovao mozaični raspored popločenja današnjega trga, otkriveni zidovi su se pojavili uz rub sonde te su djelomice ulazili u profil iskopa, što je onemogućilo njihovo potpuno čišćenje i dijelom njihovu percepciju u prostoru (T. IX, Sl. 15). Gradnja je veoma solidna. Zidovi su građeni vodoravnim uslojavanjem grubo obrađenih većih kamenih klesanaca u žbuku, a primjetno je da su u strukturu zida između redova kamenja umetnuti i redovi cigli, vjerojatno iz statičkih razloga (T. X, Sl. 16). U Sondi 1 otkriven je spoj zidova (T. X, Sl. 17), tj. u JZ kutu sonde spajaju se pod pravim kutom zidovi 1 i 2, koji se pružaju u pravcu jugozapada (nastavak je dokumentiran u Sondi 3, ali uz primjetnu devijaciju pravca pružanja), odnosno u pravcu sjeveroistoka (nastavak je dokumentiran u Sondi 2). Proboj zida, širine 120 cm, u Sondi 2 sugerira da je tu bio ulaz u objekt, a s obzirom na zatečenu situaciju zaključujemo da se u objekt ulazilo s morske strane. Naime, kada je zbog utvrđivanja širine zida Sonda 2 bila proširena u pravcu sjeverozapada, uočena je cca 30 cm ispred zida kamena struktura koja nalikuje na prag. U toj je strukturi dominantan bio profilirani blok vapnenca, čija dužina (86 cm) otprilike odgovara širini ulaza u objekt. Zato smo pretpostavili da je to možda prag, koji je ranije bio uzidan u strukturu zida objekta na nižoj razini, a potom je, okrenut naopako, ponovno iskorišten kao prag, ali je pomaknut ispred objekta i postavljen na nešto višu razinu hodne površine. Širina zida objekta iznosi 110 cm.

Temeljna stopa zidova crkveno-samostanskog kompleksa utvrđena je na dubini od cca 170 cm od današnje nivelete trga. Jako temeljenje i povećća širina zidova bili su prijeko potrebni za statiku objekta koji se tu uzdizao.²⁹ Naime, prema fotografiji I. Standla, snimljenom oko godine 1870. (T. VI, Sl. 10), otprilike na tom mjestu nalazio se trokatni objekt,

²⁹ Crkveno-samostanski kompleks često je bio ugrožen naletima bujice senjskoga "Potoka", čiji je tok, kako se vidi na starim planovima Senja, prolazio kroz samostan. Taj je problem riješen tek godine 1785., kada je prema zamisli Filipa Vukasovića tok bujice skrenut izvan grada usijecanjem kanala u živu stijenu duž južnih gradskih zidina (današnji Kolan).

prvotni samostan koji je kasnije bio adaptiran za potrebe gimnazije. Dokumentirani zid pruža se u pravcu sjeverozapada izvan gabarita Sonde 2 u istoj liniji s vanjskim zidom zgrade "Banke", koja se i danas nalazi na istome mjestu kao što je prikazana na fotografiji I. Standla.

Tijekom istraživanja uočen je i sloj obnove crkveno-samostanskog kompleksa. Sloj čine komadi žbuke, cigle i pijeska. Vjerojatno se radi o obnovi koja se spominje u izvorima kada su prošireni crkva i samostan.³⁰

Slučajnim pozicioniranjem sondi dogodilo se da je istraživanje provedeno unutar crkveno-samostanskog kompleksa. Izvan gabarita građevine iskopavalo se samo na području Sonde 2 kad je sonda proširena da bi se ustanovila debljina zidova. Upravo zbog limitiranog područja istraživanja na ovom stupnjem spoznaja nije moguće donijeti tlocrt crkve i samostana niti definirati njihovu veličinu. No, sudeći prema debljini zidova i prema tlocrtima donesenima na starim katastarskim planovima, može se potvrditi mišljenje da je crkva sv. Nikole, nakon Katedrale i crkve sv. Franje, bila treća crkva po veličini u Senju.

Grobovi

Budući da je tijekom povijesti prostor samostana sa crkvom korišten i kao grobljanski, o čemu postoji nekoliko šturih podataka u literaturi, a potvrđuju ih i iskazi starijih Senjana, koji se sjećaju da su pri pojedinim građevinsko-komunalnim radovima na različitim dijelovima trga bile pronalazene ljudske kosti, tijekom istraživanja posebna je pozornost usmjerena na prikupljanje arheološki relevantnih podataka o ukopima i grobovima na istraženom prostoru (Sonda 1-3). Tijekom istraživanja identificirano je i dokumentirano 18 grobova, uz napomenu da je u nekoliko slučajeva grob parcijalno istražen, jer je dio groba s kosturnim ostatcima pokojnika ulazio u profile iskopa, odnosno izlazio izvan gabarita sonde. U Sondama 2 i 3, gdje su dokumentirani svi grobovi, uočene su u više slučajeva ljudske kosti koje su dislocirane kasnijim ukopima.³¹ Slojevi s ukopima (SJ 9, SJ 32) protežu se od 45 do

³⁰ M. BOGOVIĆ, 1988, 118.

³¹ Važno je napomenuti da je pri nekoj ranijoj građevinskoj aktivnosti gotovo u potpunosti devastiran sloj ukopa u Sondama 1.

138 cm dubine u odnosu na razinu današnjeg popločenja trga. Zbog nadiranja mora i plavljenja sonde te nastalog blata, unatoč golemom trudu, grobovi najniže razine (SJ 33 – dubina 138-?) nisu mogli biti primjerno dokumentirani.

U Sondi 2 dokumentirano je šest (grobovi 1-6), a u Sondi 3 dvanaest grobova (grobovi 7-18) (T. XI, Sl. 18). U svim slučajevima, odnosno u slučajevima kada je stanje očuvanosti to dopuštalo, ustanovljeno je da su pokojnici bili položeni na leđa, u ispruženom položaju, orijentirani u pravcu jugoistok – sjeverozapad (glava na sjeverozapadu). Ruke pokojnika bile su položene na grudi (grobovi 1, 12, 15, 17), na truhu (grob 10), uz tijelo (grobovi 9, 11) i (u kombinaciji) desna ruka na grudima, lijeva na zdjelici (grobovi 3, 5). Pokojnici su pretežito bile odrasle osobe, a ukopi djece dokumentirani su u četiri slučaja (grobovi 3, 7, 8, 13). Dvojni ukop sigurno je ustanovljen samo u grobu 3, gdje su bili pokopani odrasla osoba i dijete. U blizini kostura često su pronađeni jako korodirani željezni čavli (grobovi 2-3, 10-18), koji dokazuju da su pokojnici bili položeni u drvene ljesove i potom ukopani u zemljane rake. To dokazuju i sporadični nalazi drveta u sloju ukopa. Obrisi zemljanih raka nisu se mogli jasno razaznati. Grobna arhitektura nije ustanovljena. Tijekom istraživanja ustanovljeno je da su glave pokojnika bile položene na ciglu, što se može tumačiti kao poseban pogrebni običaj (grobovi 3, 6, 11-12, 15-16, 18). Pokojnik u grobu 2 bio je posut vapnom, što je možda učinjeno kao prevencija od neke zarazne bolesti.

Imajući na umu da je površina istraženih sondi relativno mala (pojedinačno 5,3 m²), zaključujemo da zatečeno stanje karakterizira relativna gustoća i poglavito višeslojnost ukopa, što se može tumačiti učestalim, moguće i dugotrajnim, sahranjivanjem na malom i ograničenom prostoru. Dislocirane ljudske kosti pronađene u sloju ukopa dokazuju da je grobova bilo i više nego što ih je dokumentirano, odnosno da su pri kopanju grobne rake tjelesni ostatci ranije umrlih bili pomaknuti u stranu kako bi se dobilo mjesto za novi ukop. Ta je pojava bila uobičajena već od kasnog srednjeg vijeka, jer držalo se da pomicanje tjelesnih ostataka pokojnika zbog novih ukopa nije svetogrdje, ako pri tom kosti i dalje ostaju unutar posvećenog grobljanskog prostora.

Nalazi

Tijekom istraživanja otkriveni su grobni nalazi, koji pripadaju odjeći (puca, pojasna kopča) i devocionalijama (svetačke medaljice, križevi, zrna krunice) pokojnika. Za određivanje okvirne datacije ukopa u ovom su trenutku relevantni nalazi svetačkih medaljica, kojih je tijekom istraživanja pronađeno ukupno 20 (T. XII-XIII).³² Budući da su medaljice bile izraz duboke pobožnosti,³³ koje su vjernici za života vješali kao privjeske na krunice ili nosili oko vrata,³⁴ nisu se ni u smrti odvajale od tijela pokojnika i zato su pronađene kao prilozu u grobovima,³⁵ odnosno izvan grobnog konteksta u stratigrafskim jedinicama, što je posljedica prekopavanja starijih grobova i pomicanja kostiju pokojnika iz njih, da bi se dobilo mjesta za novi ukop. Pronađene medaljice su češće okruglog i ovalnog, a rjeđe poligonalnog (osmerokutnog) oblika. Bile su izrađene od lijevane bronce ili tiještenog bakrenog lima³⁶. Na obje strane, tj. i na licu i na naličju, medaljice sadrže reljefne prikaze s likovima Isusa Krista (Dijete Isus, *Salvator Mundi*), sv. Marije (Bogorodica, Majka Božja od sedam žalosti, Majka Božja od Krunice/Ružarija, Bezgrešna Djevica, Loretska, Trsatska), svetaca (sv. Ante Padovanski, sv. Juraj, sv. Mihovil, sv. Rafael), čudotvornih svetih predmeta (drveni kip Bogorodice s Isusom u Loretu, drveno Raspelo u Sirolu) i hodočasničkih mjesta (Sveta Kuća u Loretu, četiri papinske ili patrijarhalne bazilike u Rimu). Na njima se nalaze i prigodne legende. U odsječku dviju pronađenih medaljica (PN 6, 22) slovna je oznaka neke od brojnih kovnica grada Rima (ROMA), gdje su se, uostalom, tijekom 17./18. st. medaljice masovno proizvodile.

³² Medaljice su izdvojene kao posebni nalazi (PN 1-3, 6, 10, 18, 21-22, 29, 31-32). U četiri groba dokumentirano je više medaljica spojenih brončanom žicom: grob 4 (3 medaljice - PN 2), grob 6 (dvije medaljice - PN 5), grob 11 (četiri medaljice - PN 18), grob 15 (dvije medaljice - PN 21).

³³ O svetačkim medaljicama usp. D. KNEZ, 2001, 18-22; O. KRNJAK, 2004, 113-117; O. KRNJAK, 2010, 16-24; A. AZINOVIĆ BEBEK, 2007, 393-398; D. PERKIĆ, 2010, 240-241.

³⁴ Medaljice na vrhu imaju malu ušicu za vješanje, odnosno ako je tijekom uporabe ušica pukla, sekundarno je pri njezinu vrhu bila izbušena mala rupica (PN 1).

³⁵ Češće su bile pronađene u predjelu zdjelice (Grob 4, PN 2; Grob 11, PN 18), što znači da su bile korištene kao privjesci na krunicama, ali jednom i na području vrata (Grob 6, PN 5).

³⁶ PN 29, svetačka medaljica: Majka Božja Trsatska – križ sv. Benedikta.

Tijekom istraživanja pronađeno je više brončanih, koštanih i staklenih zrna krunice (PN 8, 11, 15-17, 19-21, 34, 37), koji su bili nanizani na brončanu žicu ili nit od organskog materijala koji je istrunuo. Posebno je zanimljiv nalaz staklene perle zelenkaste boje u obliku ljudske lubanje, dimenzija 15 x 15 mm, kojoj nedostaje donji dio čeljusti (PN 21/4) (T. XV, 15a-b).³⁷ Pronađena su dva brončana križića (PN 21/3 i PN 32) (T. XIV, 10a-r, 11a-r), koji su također kao privjesci bili obješeni na krunice. Prikaz rasketog Isusa od lijevane bronce (PN 28) (T. XV, 17a-r), dimenzija 36 x 41 mm bio je vjerojatno apliciran na drveni križić koji je istrunuo.

Tijekom istraživanja pronađene su tri kovanice, koje su također izdvojene kao posebni nalazi (PN 13, 24, 35). Iako kovanice nisu bile stavljene u grobove kao posebni priloz, moguće je da su bile zaostale u odjeći pokojnika ili da su ispale tijekom pogreba, što pomaže pri okvirnom određivanju vremena ukopa.

Pokositrena pojasna kopča (PN 25) (T. XV, 18a-b), brončana karičica (PN 36) (T. XV, 19) i tri brončana puca (PN 7, 23, 26) bili su vjerojatno sastavni dio odjeće pokojnika, koji su uz uporabnu imali i određenu ukrasnu namjenu. Mjedena naušnica s jednom jagodom (PN 30) (T. XV, 16) jedini je pronađeni nakitni predmet.

Tijekom istraživanja otkriven je veći broj ulomaka kasnosrednjovjekovne i novovjekovne keramike. Veliki dio keramičkog materijala čini glazirana keramika, među kojom je izdvojeno nekoliko ulomaka kvalitetnog luksuznog posuđa korištenog za čuvanje i serviranje hrane. Osim glazirane keramike, pronađeno je i više ulomaka majolike te posuda lokalne produkcije za kuhanje i podgrijavanje hrane. Pronađeni su i ulomci tanjura iz 19. st.

Iako se keramički materijal može okvirno datirati u razdoblje od 14. do 19. st., bitno je istaknuti da slojeve nije moguće datirati s pomoću njega, jer se isti fundus javlja i u najvišim i u najnižim slojevima. Ulomci pronađeni na Pavlinskom trgu uglavnom su amorfn, manjih dimenzija i imaju stare lomove tako da većinu nije moguće spojiti. Takvo stanje je

³⁷ Nalaz slične perle u obliku lubanje dokumentiran je u G 227 nekropole oko crkve sv. Ilije na Merajii kod Vinkovaca. Usp. A. RAPAN PEPEŠA, 2012, 196, 206, br. 9.

posljedica dugotrajnog ukapanja na istom mjestu, što je osim u materijalu, vidljivo i u neslojevitosti lokaliteta.

Katalog nalaza

Medaljice i ostali nalazi predani su na konzervaciju, međutim, zbog prodiranja morske vode u slojeve u kojima su bili nađeni, potrebno je više vremena za njihovu desalinizaciju i specijalističku konzervaciju, koju izvodi Frederik Levarda. Postupak konzervacije medaljica i ostalih nalaza još nije u cijelosti dovršen, stoga ovdje samo za ilustraciju preliminarno donosimo opise devet bolje sačuvanih medaljica, koje su većinom bile izrađene tijekom 18. st. kao devocionalije Svetišta Svete kuće u Loretu, dva križića, koja se okvirno mogu datirati u 18. st., i tri kovanice (venecijanska *gazzetta* iz 16./17. st., venecijanski *soldo* kovan za vladanja dužda Giovannija Cornera (1625. – 1629.) i gorički *soldo* kovan godine 1749.) koje također pomažu okvirnom datiranju ukopa.

1. Svetačka medaljica: sv. Marija Loretska s Djetetom – sv. Ante Padovanski i Dijete (T. XII, 1a-r)³⁸

PN 1 je brončana lijevana medaljica okrugla oblika, promjera 34 mm, kojoj nedostaje ušica za vješanje, zbog čega je pri vrhu sekundarno probijena mala rupica.³⁹ Medaljicu je moguće okvirno datirati u 18. st.

Na licu medaljice prikazana je Bogorodica s Djetetom u naručju, u zvonolikom i bogato ukrašenom plaštu (prema originalnoj skulpturi u Loretu⁴⁰), oboje s krunom na glavi i zrakastim svetokrugom. Uz rub je ispisan legenda (lijevo) S·M[A]RIA – LAVRETAN (desno).⁴¹ Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju medaljice prikazan je u profilu na desno sv. Ante Padovanski, u franjevačkom habitu, sa svetokrugom koji lebdi iznad glave, u desnoj ruci drži ljiljan, u lijevoj

³⁸ Table T. XII-XV. izradila je Neda Ocelić, kojoj se najljepše zahvaljujemo na učinjenom.

³⁹ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 8, grob 1. Datum: 7. 11. 2012.

⁴⁰ O. KRNJAK, 2004, 122: "Iz literature je poznato da se u svetištu častio drveni kip Bogorodice s Djetetom, visine 93 cm, koji je bio obojan plavom i crvenom bojom te zlatnim konturama uz nabore. Inkarnat Bogorodice i Djeteta vremenom su potamnili (pocrnili) pa se, vjerojatno, otada prikazuju tamnih lica."

⁴¹ U restituciji: *S(anta) M[A]RIA LAVRETAN(a)*. U prijevodu: sveta Marija Lauretanska (Loretska).

knjigu, s pogledom uprtim prema Djetetu koji stoji ispred njega. Djetesce je Isus, prikazan kao Spasitelj svijeta (*Salvator Mundi*), sa zrakastim svetokrugom, visoko podignutom desnicom kojom čini blagoslov, držeći kuglu s križem (*globus cruciger*) u lijevoj ruci. Uz rub je legenda S·ANTO – N[I]O·DE·P.⁴² Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

2. Svetačka medaljica: Majka Božja od sedam žalosti – sv. Rafael i Tobija (T. XII, 2a-r)

PN 2/1 je lijevana brončana ovalna medaljica, dimenzija 22 x 24 (34) mm, s ušicom za vješanje, koja se okvirno može datirati u 18. st.⁴³

Na licu medaljice prikazan je sjedeći lik Marije, ruku prekrivenih na grudima, sa četiri mača na desnoj i tri mača na lijevoj strani koji je probadaju, simbolizirajući sedam događaja koji su bili uzrokom sedam Marijinih žalosti, zbog kojih se štuje kao Majka Božja (Bogorodica, Gospa) od sedam žalosti.⁴⁴ Sedam zvijezda čini svetokrug oko njezine glave. Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na licu medaljice prikazana je biblijska priča iz *Tobijeve knjige*, tj. prikazani su u hodu na desno arhanđeo Rafael, s anđeoskim krilima, držeći u svojoj lijevoj ruci putnički štap, i mladi Tobija, kojega arhanđeo prati i štiti na dugom i opasnom putovanju u grad Rages u Mediji. Tobija u svojoj lijevoj ruci drži glasnički štap, a u desnoj ribu.⁴⁵ Uz desni rub, otprilike po sredini, nazire se pas s glavom okrenutom unazad.⁴⁶ U gornjem dijelu je legenda S·RAPHAEL.⁴⁷ Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

⁴² U restituciji: *S(anto) ANTON[I]O DE P(adua)*. U prijevodu: sveti Anton Padovanski.

⁴³ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 16, grob 4. Datum: 10. 11. 2012. U grobu 4 pronađene su u predjelu zdjelice pokojnika tri medaljice spojene žicom, što je skupno označene kao PN 2 (ovdje br. 2-4).

⁴⁴ Godine 1735. bila je u Senju u crkvi sv. Nikole osnovana Bratovština Blažene Djevice Marije od Sedam Žalosti, koja je 1798. obnovljena u "*vlašchij Czrikvi*", a djelovala je u Senju sve do kraja II. svjetskog rata. Godine 1754. u istoj je crkvi izgrađen oltar Majke Božje od sedam žalosti, koji je 1798. po nalogu biskupa Ježića, prenesen u senjsku katedralu, gdje se i danas nalazi. J. LOKMER, 2002, 242-244, 246.

⁴⁵ Rafael je, naime, naučio Tobija kako da od žuči ribe, koju je ulovio na putovanju, napravi lijek od kojega je stari Tobija, mladićev slijepi otac, progledao. Usp. *LEKSIKON...*, 566-567.

⁴⁶ Slabo vidljivo zbog korozije.

⁴⁷ U restituciji: *S(anctus) RAPHAEL*. U prijevodu: sveti Rafael. Mogući nastavak legende (*ET TOBIAS?*) nije vidljiv zbog korozije.

3. Svetačka medaljica: Bezgrešna Djevica Marija – pokaznica (T. XII, 3a-r)

PN 2/2 je lijevana brončana poligonalna (osmerokutna) medaljica, dimenzija 20 x 24 (30) mm, s ušicom za vješanje, koja se okvirno može datirati u 18. st.⁴⁸

Na licu medaljice prikazana je Bezgrešna Djevica Marija (*Immacolata*), omotana u duge haljine s bogatom draperijom, sa svetokrugom od sedam zvijezda, obasjana sunčevim zrakama. Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju medaljice prikazana je barokna pokaznica (*ostensorium* ili *monstranca*), obasjana sunčevim zrakama, u čijoj je sredini natpis *IHS* i iznad križ.⁴⁹ Prikaz nije potpuno jasan, ali čini se da pokaznicu uzdižu u nebo dva anđela, čije se glave naziru ispred stiliziranih oblaka. Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

4. Svetačka medaljica: Isus Krist – Anđeli prenose Svetu kuću iz Nazareta (T. XII, 4a-r)

PN 2/3 je lijevana brončana ovalna medaljica, dimenzija 17 x 19(26) mm, s ušicom za vješanje, koja se okvirno može datirati u 18. st.⁵⁰

Na licu medaljice prikazano je poprsje Isusa Krista sa zrakastim svetokrugom u profilu na desno. Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju medaljice prikazana je scena u kojoj dva anđela prenose Svetu kuću iz Nazareta,⁵¹ s Bogorodicom i Isusom na njezinu

⁴⁸ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 16, grob 4. Datum: 10. 11. 2012. U grobu 4 pronađene su u predjelu zdjelice pokojnika tri svetačke medaljice spojene žicom, što je skupno označene kao PN 2 (ovdje br. 2-4).

⁴⁹ Kristogram *IHS* nastao je latinskom transliteracijom triju početnih slova (iota-eta-sigma) grčkog imena *ΙΗΣΟΥΣ* (Isus). U srednjem se vijeku tumačio kao akronim *I(esus) H(ominum) S(alvator)* (Isus, Spasitelj ljudi) ili *I(n) H(oc) S(igno) [vinces]* (U ovom ćeš znaku pobijediti).

⁵⁰ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 16, grob 4. Datum: 10. 11. 2012. U grobu 4 pronađene su u predjelu zdjelice pokojnika tri svetačke medaljice spojene žicom, što je skupno označene kao PN 2 (ovdje br. 2-4).

⁵¹ Prijenos Svete kuće iz Nazareta u Palestini tradicija povezuje s našim hrvatskim krajevima, tj. s Trsatom, gdje je, prema predaji, stigla 10. svibnja 1291. Trsat je, prema predaji te loretskoj historiografiji, bila međustanica toga prijenosa, jer je Sveta kuća iz Nazareta, u noći 10. prosinca 1294., prenesena "andeoskom rukom" na obale Italije i potom smještena u bazilici Svetišta Svete kuće (*Chiesa della Santa Casa*) u Loretu nedaleko Ankone. O legendarnom

krovu, oboje sa svetokrugovima. Gore uz rub je legenda S·MAR· – LAVR.⁵² Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

5. Svetačka medaljica: sv. Marija Loretska – Raspelo (sv. Križ iz Sirola?) (T. XIII, 5a-r)

PN 5/1 je lijevana brončana okrugla medaljica, promjera 15 mm, s ušicom za vješanje (površina je znatno korodirana), koja se okvirno može datirati u 17./18. st.⁵³

Na licu medaljice prikazana je Bogorodica s Djetetom u naručju, u zvonolikom i bogato ukrašenom plaštu (prema originalnoj skulpturi u Loretu). Zbog korozije teško je identificirati prikaze lijevo (kandilo?) i desno (anđeo?). Nema legende. Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju je u sredini prikazano Raspelo. Kristovo tijelo pribijeno je na križ uspravno, vodoravno raširenih ruku. S obje strane podno križa lebdi po jedan anđeo s bakljom. Iako se zbog uznapredovale korozije ne vide detalji Kristova tijela, vjerojatno se radi o prikazu sv. Križa iz Sirola.⁵⁴ Nema legende. Prikaz je okružen istaknutom profilacijom.

6. Svetačka medaljica: Isus nosi križ – Majka Božja od sedam žalosti (T. XIII, 6a-r)

PN 5/2 je lijevana brončana ovalna medaljica, dimnezija 15 x 17 (25) mm, s ušicom za vješanje, koja se okvirno može datirati u 17./18. st.⁵⁵

Na licu medaljice prikazan je Isus koji posrće pod teretom križa, kojega nosi na putu prema brijegu Kalvariji (Golgoti) izvan Jeruzalema,

prijenosu Svete kuće iz Nazareta preko hrvatske obale do Loreta u Italiji usp. I. ŠIPIĆ – J. FARIČIĆ, 2011, 128-151.

⁵² U restituciji: *S(anta) MAR(ia) LAVR(etana)*. U prijevodu: sveta Marija Lauretanska (Loretska).

⁵³ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 27. Datum: 13. 11. 2012. Pronađene dvije svetačke medaljice skupno su označene kao PN 5 (ovdje br. 5-6).

⁵⁴ Usp. O. KRNJAK, 2004, 130, kat. br. 5. Sirola (nedaleko od Loreta, u tal. pokrajini Marche), mjesto gdje se nekada nalazilo "Čudotvorno raspelo" (sv. Križ iz Sirola), koje je danas izloženo u svetištu obližnje Numane.

⁵⁵ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 27. Datum: 13. 11. 2012. Pronađene dvije svetačke medaljice skupno su označene kao PN 5 (ovdje br. 5-6).

gdje će biti rasset i završiti svoj zemaljski život.⁵⁶ Na glavi mu je trnova kruna, kojom su ga rimski vojnici, da bi mu se narugali, okrunili tijekom muke, uokolo zrakasti svetokrug. Nema legende. Prikaz je istaknut točkastim obrubom. Na naličju medaljice prikazan je sjedeći lik Marije, ruku prekrštenih na grudima, sa četiri mača na desnoj i tri mača na lijevoj strani koji je probadaju, simbolizirajući sedam događaja koji su bili uzrokom sedam Marijinih žalosti, zbog kojih se štuje kao Majka Božja od sedam žalosti.⁵⁷ Iznad glave svetokrug. Nema legende. Prikaz je istaknut točkastim obrubom.

7. Svetačka medaljica: sv. Marija Loretska – Sveta kuća iz Nazareta (T. XIII, 7a-r)

PN 6 je lijevana brončana medaljica ovalna oblika, dimenzija 28 x 32 (40) mm, s ušicom za vješanje, koja se okvirno može datirati u 18. st.⁵⁸

Na licu medaljice prikazana je Bogorodica s Djetetom u naručju, u zvonolikom i bogato ukrašenom plaštu (prema originalnoj skulpturi u Loretu⁵⁹), oboje sa carskim krunama na glavi, uokolo zrakasti svetokrug. Dijete (Isus) u svojoj lijevoj ruci drži kuglu(?), desnicu podiže čineći blagoslov. Uz rub je ispisana legenda (lijevo) S-MARIA – LAVRET (desno).⁶⁰ Prikaz je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju medaljice prikazana je scena u kojoj dva anđela prenose Svetu kuću iz Nazareta obasjanu sunčevim zrakama. Uz rub je ispisana legenda (lijevo) SANT – CASA (desno), u odsječku dolje ROMA.⁶¹ Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

⁵⁶ Isus je na svom križnom putu (*Via crucis*) podnosio strašne muke (Isusove muke, Kristova patnja ili pasija) i tri puta je pao pod teretom križa.

⁵⁷ Tih sedam žalosti su: Šimunovo proročanstvo, bijeg u Egipat, traženje Isusa u hramu, Marija susreće Isusa na Križnom putu, Marija pod Isusovim križem, polaganje Isusova tijela u Marijine ruke i Isusov pogreb, Marijine suze i samoća.

⁵⁸ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 2, SJ 9. Datum: 14. 11. 2012.

⁵⁹ O. KRNJAK, 2004, 122: "Iz literature je poznato da se u svetištu častio drveni kip Bogorodice s Djetetom, visine 93 cm, koji je bio obojan plavom i crvenom bojom te zlatnim konturama uz nabore. Inkarnat Bogorodice i Djeteta vremenom su potamnili (pocrnili) pa se, vjerojatno, otada prikazuju tamnih lica."

⁶⁰ U restituciji: *S(anta) MARIA LAVRET(ana)*. U prijevodu: sveta Marija Lauretanska (Loretska).

⁶¹ U restituciji: *SANT(a) CASA*. U prijevodu: Sveta kuća. Legenda *ROMA* (Rim) označava mjesto izrade medaljice.

8. Svetačka medaljica: sv. Mihovil ubija zmaja – sv. Juraj ubija zmaja (T. XIII, 8a-r)

PN 10 je brončana medaljica ovalna oblika, dimenzija 23 x 28 (37) mm, s ušicom za vješanje i okruglom alkom otvorenih krajeva, koja se okvirno može datirati u 18. st.⁶²

Na licu je prikazan sv. Mihovil Arhandeo, kao anđeoski ratnik u oklopu s kacigom i štitom (na štitu je vidljiv križ i akronim IHS), koji plamenim mačem ubija zmaja, simbol zla i Sotone, koji se svija pod njegovim nogama. Nema legende. Prizor je okružen istaknutom profilacijom. Na naličju je prikazan sv. Juraj, kao vitez na konju, koji kopljem probada zmaja, simbol zla i Sotone, pod konjskim kopitima. U gornjem dijelu uz rub je slabo vidljiva legenda S·GEORGIVS.⁶³ Prizor je okružen istaknutom profilacijom.

9. Svetačka medaljica: Majka Božja Trsatska – križ sv. Benedikta⁶⁴ (T. XIII, 9a-r)

PN 29 je ovalna medaljica, dimenzija 32 x 38 (43) mm, s ušicom za vješanje izrađena od tiještenog bakrenog lima tijekom 18. st. (nakon 1715.) u radionici Petera Paula Seela i njegova nasljednika Ingaza Portenschlagersa u Salzburgu.⁶⁵

Na licu medaljice u sredini polja prikazana je Majke Božje Trsatska s malim Isusom u naramku desne ruke, oboje s krunama na glavi; gore iznad glave Majke Božje (lijevo) IDE – GY (desno), iznad Isusove glave, ispod valovite crte, IGYG; između astragala u smjeru kazaljke na satu teče natpis koji počinje s lijeve strane donjega ruba ♦ A S • LVCAD[EPI]C : IMAGO • MIRA : • B • M : V • TERSACT ♦.⁶⁶ Na naličju je u polju križ sv. Benedikta (*Crux sancti Benedicti*), oblikovan po uzoru na malteški križ, u odsječcima između greda križa C – S / P –

⁶² Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 9. Datum: 26. 11. 2012.

⁶³ U restituciji S(anctus) GEORGIVS. U prijevodu: sveti Juraj.

⁶⁴ I. MIRNIK, 1992, 502, kat. br. 1; J. DOBRINIĆ, 2001, 43-44, 67, kat. br. 2.1.2.

⁶⁵ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 32. Datum: 10. 12. 2012.

⁶⁶ U restituciji: A S(ancto) LUCA DEPIC(ta) I(mago) MIRA(culosa) B(eatae) M(ariae) V(irginis) TERSACT(ensis). U prijevodu: Od sv. Luke oslikani čudotvorni lik Blažene Djevice Marije Trsatske. Prema predaji, prvu je ikonu osobno naslikao sv. Luka Evandelista.

B,⁶⁷ na okomitoj gredi križa C / S / S / [M] / L, na vodoravnoj gredi križa N D S M D,⁶⁸ između astragala u smjeru kazaljke na satu teče natpis IHS • V • R • S [• N] • S • M • V • S • M • Q • L • I • V • B.⁶⁹

10. Križić: raspeti Isus – sv. Marija Loretska (T. XIV, 10a-r)

PN 32 je lijevani brončani latinski križić, dimenzija 26 (34) x 20 mm, s ušicom za vješanje, koji se okvirno može datirati u 18. st.⁷⁰

Na licu križića prikazan je raspeti Isus sa zrakastim svetokrugom oko glave. Rub je istaknut profilacijom. Na naličju križića prikazana je Bogorodica s Djetetom u naručju, u zvonolikom i bogato ukrašenom plaštu (prema originalnoj skulpturi u Loretu), oboje okrunjeni i sa zrakastim svetokrugom oko glave. Na okomitoj gredi križa (*patabulum*), ponad glave Bogorodice, natpis je u dva retka • S • /•MAR, a na vodoravnoj gredi križa (*antenna*) (lijevo) LAVRE – TANA (desno).⁷¹ Pri dnu okomite grede, podno nogu Bogorodice, nečitka legenda. Rub je istaknut profilacijom.

11. Križić: raspeti Isus – Bezgrešna Djevica Marija (T. XIV, 11a-r)

PN 21/3 je lijevani brončani latinski križić (tzv. *Vitam Praesta*), dimenzija 37 (47) x 19 mm, s ušicom za vješanje, koji se okvirno može datirati u 18. st.⁷²

Na licu križića prikazan je raspeti Isus sa zrakastim svetokrugom oko glave. Na okomitoj gredi križa ponad svetokruga je natpis (*titulus crucis*) INRI,⁷³ podno nogu Adamova lubanja s prekrštenim kostima.

⁶⁷ U restituciji: *C(rux) S(ancti) P(atris) B(enedicti)*. U prijevodu: Križ svetog oca Benedikta.

⁶⁸ U restituciji: *C(rux) S(ancta) S(it) M(ihi) L(ux), N(on) D(raco) S(it) M(ihi) D(ux)*. U prijevodu: Križu sveti, budi mi svjetlo, neka me ne vodi zmaj.

⁶⁹ Natpis u restituciji: *I(esus) H(ominum) S(alvator) V(ade) R(etro) S(atana), N(umquam) S(uade) M(ihi) V(ana); S(unt) M(ala) Q(uae) L(ibas), I(pse) V(enena) B(ibas)*. U prijevodu: Isus, Spasitelj ljudi. Odlazi, Sotono, nikad mi ne savjetuj ispraznosti, zlo je što pružaš, sam pij otrov.

⁷⁰ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 32. Datum: 11. 12. 2012

⁷¹ U restituciji: *S(anta) / MAR(ia) / LAURE-TANA*. U prijevodu: sveta Marija Lauretanska (Loretska).

⁷² Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 63, Grob 15. Datum: 5. 12. 2012. Uz križić u grobu su pronađene dvije vrlo korodirane medalje i zrna krunice.

⁷³ Akronim *INRI* u restituciji: *I(esus) N(azarenus) R(ex) I(udaeorum)*. U prijevodu: Isus iz Nazareta (Nazarećanin), židovski kralj.

Rub je istaknut profilacijom. Na naličju križića prikazana je Bezgrješna Djevica Marija (*Immacolata*) sa sklopljenim rukama na prsima, stoji na polumjesecu, oko glave svetokrug od sedam zvijezda. Na okomitoj gredi križa ponad glave nečitak je natpis u dva retka VIR / IMM, a podno nogu nečitko [P]V/RAM. Na vodoravnoj gredi križa čita se (lijevo) VITAM – P RÆS (desno).⁷⁴ Rub je istaknut profilacijom.

12. *Gazzetta (da 2 soldi), anonymous, 16./17. st., Venecija (T. XIV, 12a-r)*

PN 35 je okrugla kovanica (promjer 19 mm, položaj kalupa 6), koja je zbog stoljetnog stajanja u morskoj (bočatoj) vodi bila korodirana do neprepoznatljivosti,⁷⁵ međutim nakon konzervacije bilo je moguće prepoznati manje dijelove prikaza na licu i naličju, što je dostatno za njezinu determinaciju, tj. to je venecijanska *gazzetta* (nominala od 2 solda) kovana u Veneciji tijekom 16./17. st.⁷⁶

Na licu kovanice prikazan je krilati lav sv. Marka (na lijevo), a uokolo teče legenda + SANC[TVS MAR]CVS VEN[ETVS]. Na njezinu naličju prikazana je personifikacija Pravde (*Iustitia*), koja, sjedeći na dva lava, u uzdignutoj desnici drži mač, a u ljevici vagu. Uokolo teče legenda (lijevo) DILIGITE – IVS[TITIAM] (desno).⁷⁷ Materijal iz kojega je izrađena ova *gazzetta* jest bilon (billon), tj. legura bakra i srebra, koje je zastupljeno u znatno manjem postotku, što se lijepo vidi na površini kovanice, gdje dominira zelena patina nastala stajanjem bakra u morskoj vodi ili njegovom oksidacijom.

⁷⁴ Analogijom prema objavama sličnih križića, možemo restituirati natpis koji na latinskom glasi: *VIR(go) / IMM(ocolata) / VITAM – PRÆS[TA] / [P]V/RAM* – u prijevodu na hrvatski jezik: Bezgrješna Djevice, čestiti život daj (nam). Usp. A. AZINOVIĆ BEBEK, 2009a, 476, T 2:7; A. AZINOVIĆ BEBEK, 2009b, 281, 286 T. 2, kat. br. 4; A. AZINOVIĆ BEBEK, 2010, 26, 32, kat. br. 11.

⁷⁵ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 32. Datum: 11. 12. 2012.

⁷⁶ Nije poznato za kojeg je dužda kovana.

⁷⁷ *Diligite Iustitiam, qui iudicatis terram!* (u slobodnom prijevodu: Poštujte Pravdu, vi koji vladate svijetom!) univerzalno i božansko upozorenje vladarima s kojim započinje Salomonova *Knjiga Mudrosti* (*Sap.* 1,1), postalo je česti slogan kojim se u talijanskim općinama jamči mirno i pravedno vladanje.

13. Solid (*soldo da 12 bagattini*), Giovanni Corner (1625. – 1629.), Venecija (T. XIV, 13a-r)

PN 13 je loše sačuvani bakreni solid (*soldo da 12 bagattini*) (promjer 21 mm, položaj kalupa 2) kovan u Veneciji za vladanja dužda Giovannija Cornera (1625. – 1629.).⁷⁸

Na licu kovanice prikazan je krilati lav sv. Marka (stoji lijevo), koji predaje stijeg duždu (kleči desno), u odsječku je *[12]*; a između dva biserna okvira je legenda * S • M • V • IO • CORN*.⁷⁹ Na naličju kovanice u sredini stoji Spasitelj, koji desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj ruci drži Evandjelje; između dva biserna okvira teče legenda *DEFENS • NOSTE* (ili NOSTR*).⁸⁰

14. Solid (*1 soldo*), 1749., Gorica (Gorizia, Görz) (T. XIV, 14a-r)

PN 24 je vrlo dobro sačuvani bakreni solid (*1 soldo*) (promjer 23 mm, položaj kalupa 12) kovan u Gorici za vrijeme Austrijske uprave godine 1749.⁸¹

Na licu kovanice prikazan je grb Gorice (s goričkim lavom i akvilejskim gredama) pod krunom. Na naličju unutar barokne kartuše 1 / SOLDO / 1749 / W.

Zaključak

Glavni cilj probnih sondažnih istraživanja na današnjem Pavlinskom trgu u Senju bio je, koliko je to moguće sustavom sondi, otkriti tragove arhitekture dominikanske i potom pavlinske crkve sv. Nikole sa samostanom, koji su se na tom prostoru nalazili od prije godine 1378., kada je u povijesnim vrelima zabilježen prvi spomen crkve, odnosno od 1380., kada je prvi put spomenut samostan, do 1874., kada je zbog trošnosti kompleks porušen. U iskopanim sondama, nakon uklanjanja recentnog sloja nivelacije trga, otkriveni su na cca 40-ak cm dubine zidovi crkveno-samostanskog sklopa. Zidovi su građeni

⁷⁸ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3, SJ 9. Datum: 3. 12. 2012.

⁷⁹ S(anctus) M(arcus) V(enetiarum) (G)IO(vanni) CORN(er).

⁸⁰ DEFENS(or) NOSTE(r) ili NOST(e)R.

⁸¹ Mjesto nalaza: Senj – Pavlinski trg, Sonda 3; SJ 63, Grob 15. Datum 6. 12. 2012.

vodoravnim uslojavanjem grubo obrađenih većih kamenih klesanaca u žbuku, a primjetno je da su strukturu zida između redova kamenja umetnuti i redovi cigli, vjerojatno iz statičkih razloga. Temeljna stopa zidova utvrđena je na dubini od cca 170 cm od razine popločenja današnjeg trga. Jako temeljenje i povećća širina zidova bili su prijeko potrebni za statiku objekta koji se tu uzdizao, jer se, sudeći prema fotografiji I. Standla snimljenom oko godine 1870., otprilike na tom mjestu nalazio trokatni objekt, prvotni samostan koji je kasnije bio adaptiran za potrebe gimnazije. Zbog limitiranog područja istraživanja na ovom stupnjem spoznaja nije moguće donijeti tlocrt crkve i samostana niti definirati njihovu veličinu. Unatoč velikoj vjerojatnosti da otkriveni zidovi pripadaju arhitekturi samostana, točni se zaključci mogu dobiti samo arheološkim istraživanjem šireg prostora današnjega Pavlinskog trga.

Budući da je tijekom povijesti prostor samostana sa crkvom korišten i kao grobljanski, tijekom istraživanja posebna je pozornost usmjerena na prikupljanje arheološki relevantnih podataka o ukopima i grobovima na istraženom prostoru. Tijekom istraživanja otkriveno je i dokumentirano 18 grobova, a u više slučajeva uočene su i ljudske kosti koje su dislocirane kasnijim ukopima. Sloj ukopa proteže se od 45 do 138 cm dubine u odnosu na današnju razinu popločenja. U svim slučajevima, odnosno u slučajevima kada je stanje očuvanosti to dopuštalo, ustanovljeno je da su pokojnici bili položeni na leđa, u ispruženom položaju, orijentirani u pravcu jugoistok – sjeverozapad (glava na sjeverozapadu). U blizini svih kostura pronađeni su korodirani čavli, koji dokazuju da su pokojnici bili položeni u drvene ljesove i potom ukopani u zemljane rake. Grobna arhitektura nije ustanovljena, ali je dokumentirano da su glave više pokojnika bile položene na ciglu, što se može tumačiti kao posebni pogrebni običaj. U grobovima i uokolo njih pronađeni su grobni nalazi, koji uglavnom pripadaju odjeći (puca, pređice) i devocionalijama (križevi, svetačke medaljice, zrna krunice) pokojnika. Za određivanje okvirne datacije ukopa u ovom su trenutku relevantni nalazi svetačkih medaljica, koje su većinom bile izrađene tijekom 18. st. kao devocionalije Svetišta Svete kuće u Loretu.

Provedenim probnim arheološkim istraživanjima prvi put su prikupljeni relevantni podatci o novovjekovnim ukopima tijekom 18. st. (moguće i kasnog 17. st.) na prostoru samostana sv. Nikole. Nadgrobne ploče koje su do razgradnje crkve 1874. pokrivala grobove uglednih senjskih građana svjedoče o ukopima tijekom 16. st. Dakle, i crkva i samostan, kao i okolni prostor, korišteni su kao grobljanski. Stoga je prije predviđenih građevinskih radova prijeko potrebno izvršiti sustavna arheološka istraživanja na cijelom prostoru Pavlinskog trga u Senju.

Literatura

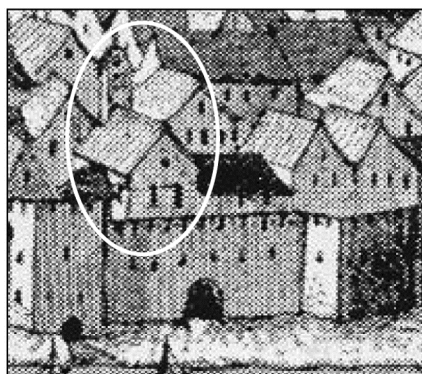
- Ana AZINOVIĆ BEBEK, Hodočasnici iz Čazme u 17. i 18. stoljeću, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3.s., XL, Zagreb, 2007, 391-405.
- Ana AZINOVIĆ BEBEK, Novovjekovni nalazi u grobovima 17. i 18. stoljeća oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3.s., XLII, Zagreb, 2009a, 463-488.
- Ana AZINOVIĆ BEBEK, Križevi u novovjekovnim grobovima župne crkve Sv. Marije Magdalene u Čazmi, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 26, Zagreb, 2009b, 271-290.
- Ana AZINOVIĆ BEBEK, Novovjekovni nalazi iz grobova kraj crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Sveticama, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3.s., XLIII, Zagreb, 2010, 19-39.
- Mile BOGOVIĆ, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 15, Senj, 1988, 109-120.
- Mile BOGOVIĆ, Senjska gimnazija od osnutka do smrti biskupa Mirka Ožegovića (1725-1869), *Senjski zbornik*, 16, Senj, 1989, 3-30.
- Julijan DOBRINIĆ, *Riječke i trsatske zavjetne medalje, medaljice i medaljoni / Medaglie, medagliette e medaglioni ex voto di Fiume e Tersatto*, Rijeka, 2001.
- Ante GLAVIČIĆ, Kulturno-povijesni vodič po Senju, *Senjski zbornik*, 1, Senj, 1965, 264-314.
- Zorislav HORVAT, Srednjovjekovna pavlinska arhitektura na području senjske i modruško-krbavske biskupije, *Senjski zbornik*, 26, Senj, 1999, 123-178.
- Darko KNEZ, *Svetinjice iz zbirke Narodnoga muzeja Slovenije / Pilgrimage Badges from the collections of the National museum of Slovenia*, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, 2001.
- Stjepan KRASIĆ, Hrvatska dominikanska kongregacija (1508-1587.), *Bogoslovska smotra*, sv. 41, br. 2-3, Zagreb, 1971, 296-312.
- Ondina KRNJAK, Svetačke medaljice iz Brkača kod Motovuna, *Histria archaeologica*, 35, Pula, 2004, 111-142.

- Ondina KRNJAK, *Svetačke medaljice, pobožna znamenja žiteljica samostana sv. Teodora u Puli / Le medagliette devozionali insegne religiose delle abitanti ili convento di S. Teodoro a Pola*, katalog izložbe, Arheološki muzej Istre, Pula, 2010.
- Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Nadpisi sredovječni i novovjeki*, Zagreb, 1891.
- LEKSIKON *ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. A. Badurina, Zagreb, 1979.
- Juraj LOKMER, Slog od proschenyi vikovitih (skupschina B. D. Marie xalostne od Senya), *Senjski zbornik*, 29, Senj, 2002, 241-254.
- Juraj LOKMER, Barokni oltari i druga kamena oprema katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju, *Senjski zbornik*, 33, Senj, 2006, 133-192.
- Ivan MIRNIK, Trsatske medaljice, *Dometi*, god. 25, br. 11/12, Rijeka, 1992, 501-506.
- Domagoj PERKIĆ, Pavlinski samostan u Kamenskom kod Karlovca, nalazi iz grobova kasnog srednjeg i novog vijeka, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3.s., XLIII, Zagreb, 2010, 227-288.
- Tajana PLEŠE – Ana AZINOVIĆ BEBEK, Arheološka istraživanja župne crkve Marije Magdalene u Čazmi, *Opuscula Archaeologica*, 29, Zagreb, 2005, 287-305.
- Anita RAPAN PEPEŠA, Nalazi krunica iz grobova oko crkve sv. Ilije na Meraji u Vinkovcima, *Acta Musei Cibalensis*, 5, Vinkovci, 2012, 189-212.
- Gjuro SZABO, Arhitektura grada Senja, *Hrvatski kulturni spomenici*, I, Senj, Zagreb, 1940, 35-52.
- Igor ŠIPIĆ – Josip FARIČIĆ, Loretski kartografski prikaz prijenosa Svete kuće iz Nazareta, *Kartografija i geoinformacije*, sv. 10, br. 15, Zagreb, 2011, 128-151.
- Pavao TIJAN, *Senj. Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu*, Zagreb, 1931.
- Pavao TIJAN, Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskog naroda, *Hrvatski kulturni spomenici*, I, Senj, Zagreb 1940, 11-34.
- Melita VILIČIĆ, Arhitektonski spomenici Senja, *Rad JAZU*, 360, Zagreb, 1971, 65-129.
- Melita VILIČIĆ, Skice grafičkih rekonstrukcija nekih drevnih senjskih sakralnih građevina, *Senjski zbornik*, 18, Senj, 1991, 277-300.

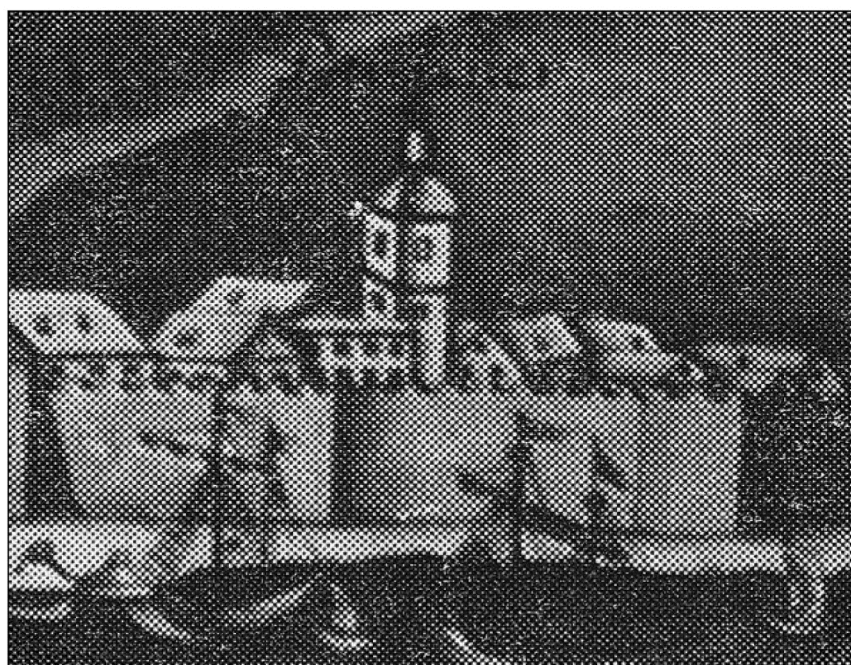
T. I.

Sl. 1. Crkva sv. Nikole na Sterovoj veduti Senja iz godine 1660.

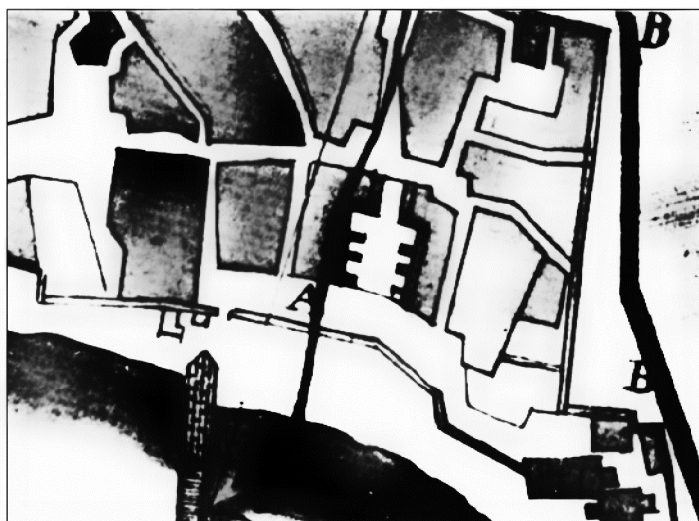

Sl. 2. Crkva sv. Nikole na Valvasorovoj veduti Senja iz godine 1689.

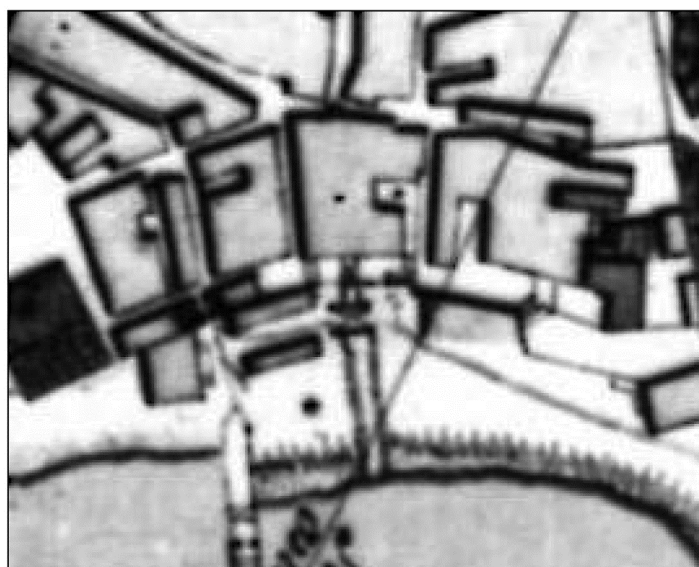

Sl. 3. Crkva sv. Nikole na veduti Senja iz godine 1749.

T. II.

Sl. 4. Tlocrt crkve sv. Nikole s naznačenim dvorištem samostana na planu Senja iz godine 1763.

Sl. 5. Samostanski kompleks sv. Nikole na planu Senja iz godine 1779.

T. III.

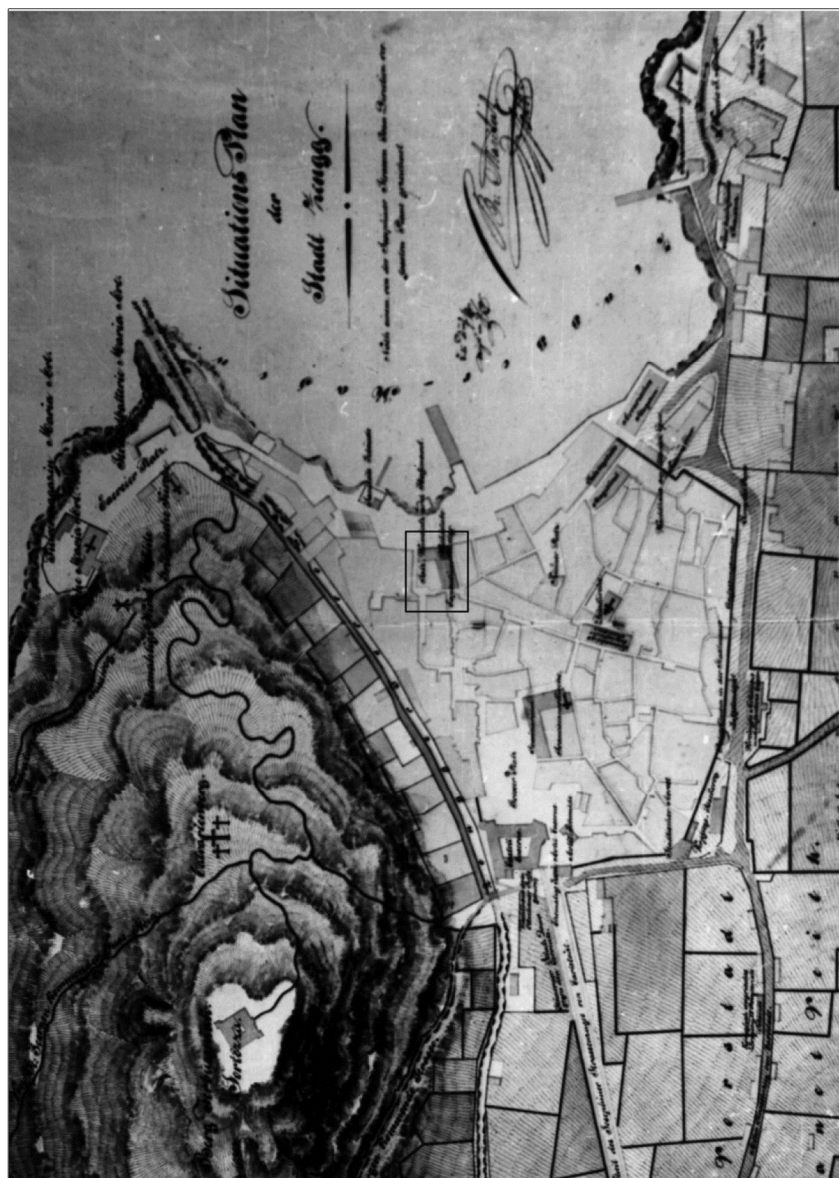

Sl. 6. Napušteni pavlinski samostan i crkva označeni su slovom "I" na planu Senja iz godine 1785.

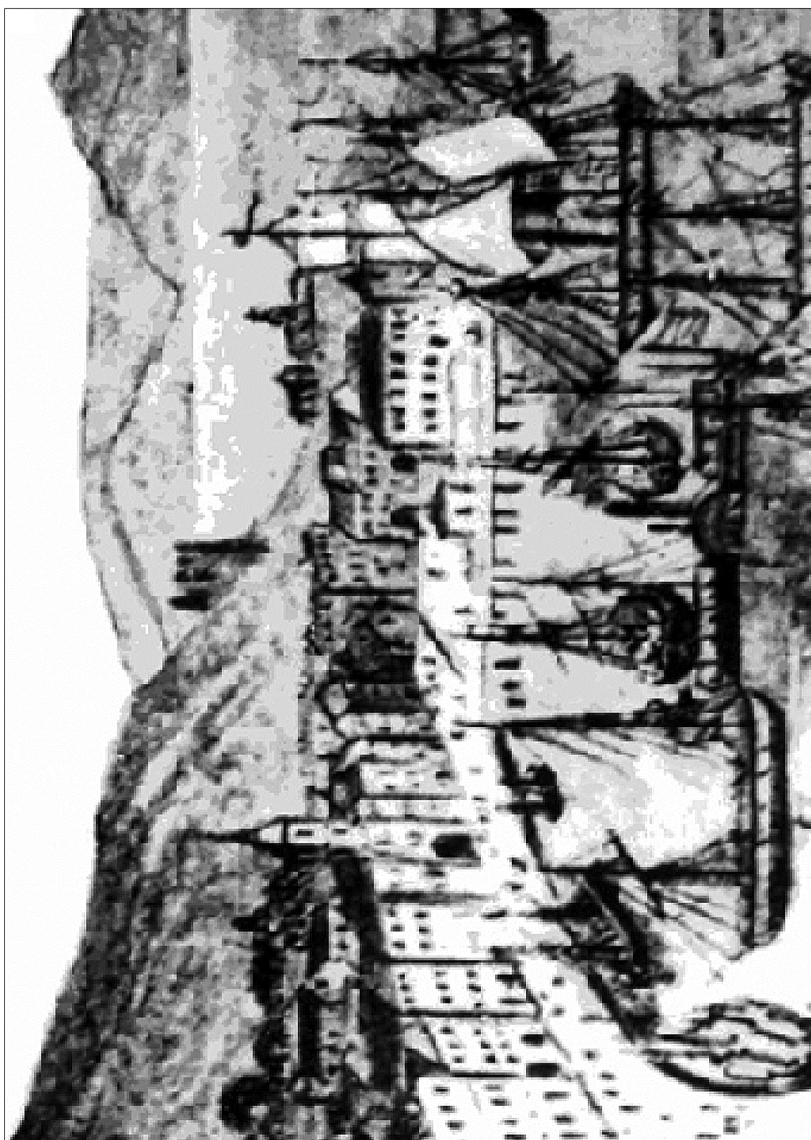
Sl. 7. Samostan i crkva sv. Nikole na planu Senja neposredno prije 1800.

T. IV.

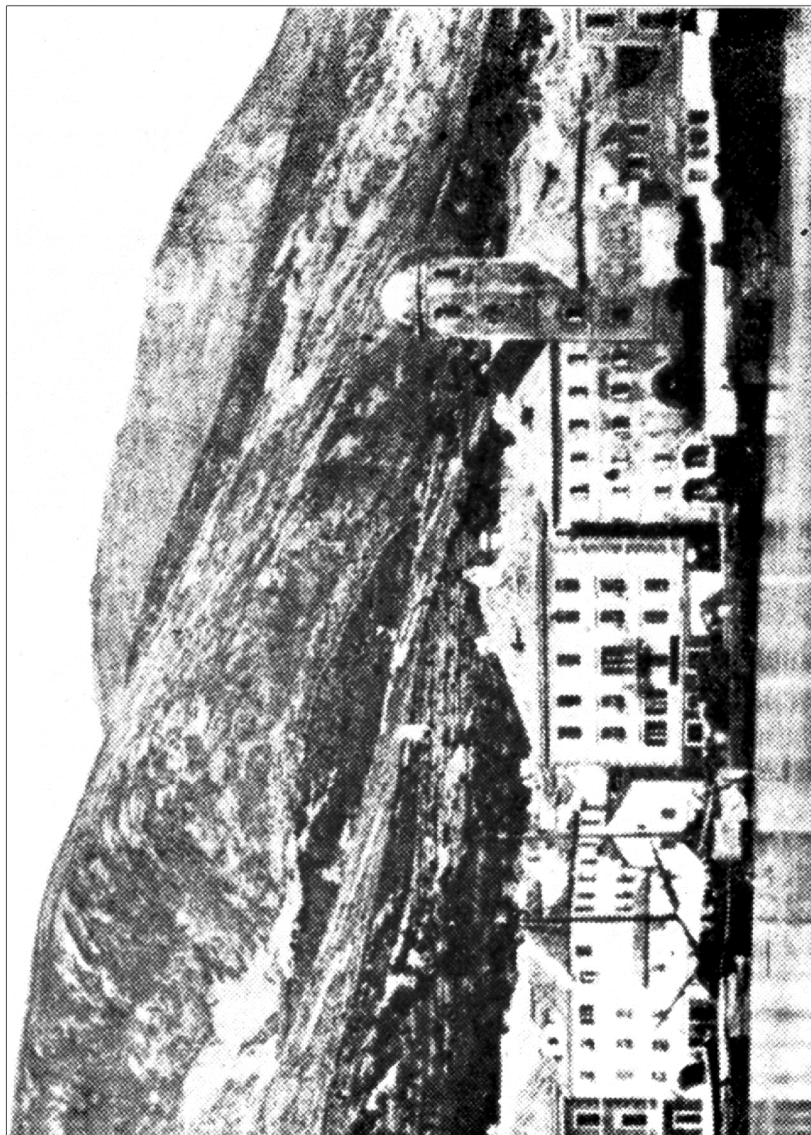
Sl. 8. Na situacionom planu Senja iz godine 1839. označena je lokacija bivšeg pavlinskog samostana, a tadašnje gimnazije.

T. V.

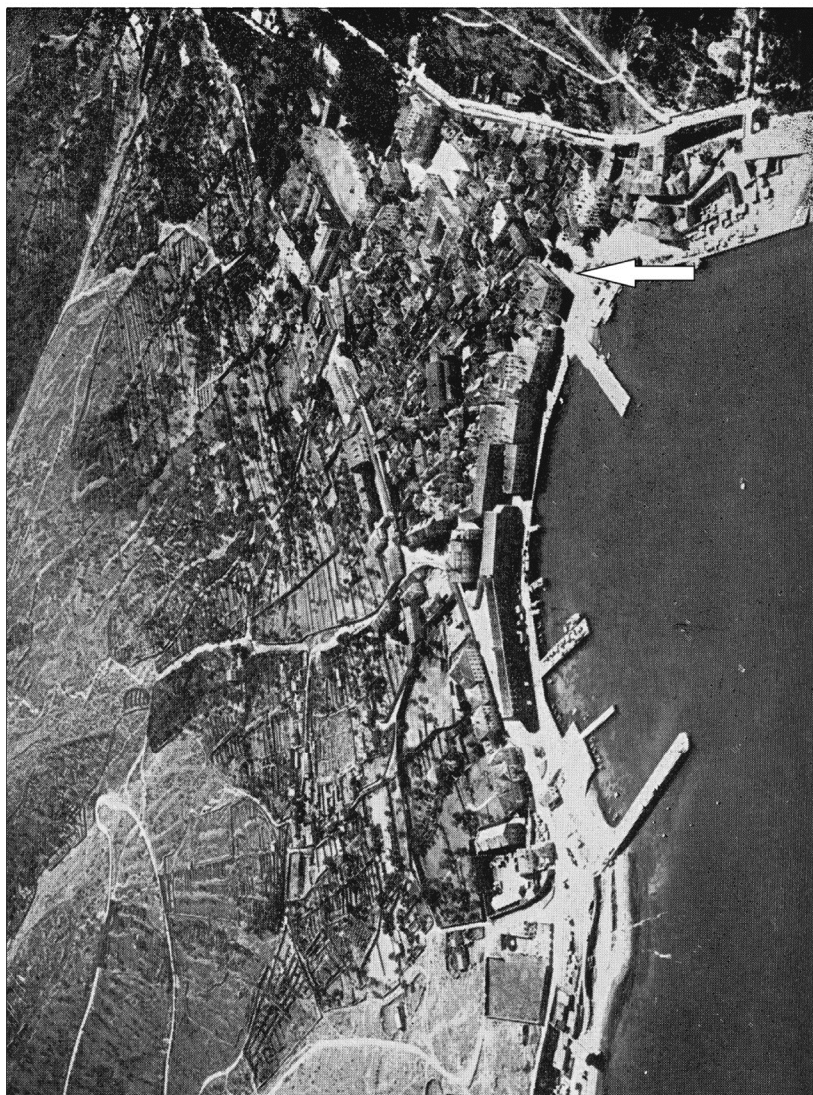
Sl. 9. Samostan (tadašnja gimnazija) sa crkvom sv. Nikole prema litografiji F. Knara (sredina 19. st.)

T. VI.

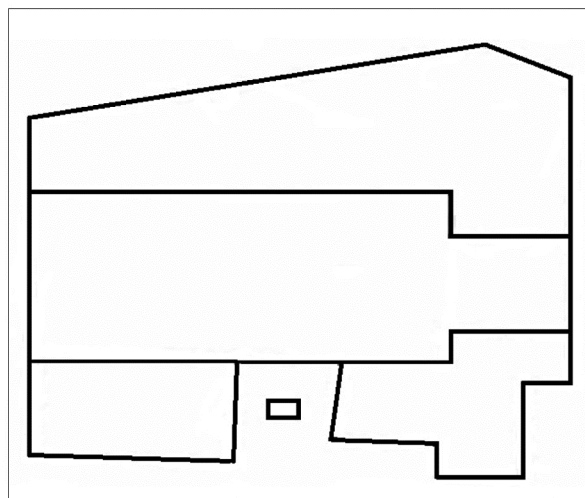
Sl.10. Crkva sv. Nikole sa zvonikom i bivši samostanski objekt (lijevo) na fotografiji I. Standla nastaloj oko 1870.

T. VII.

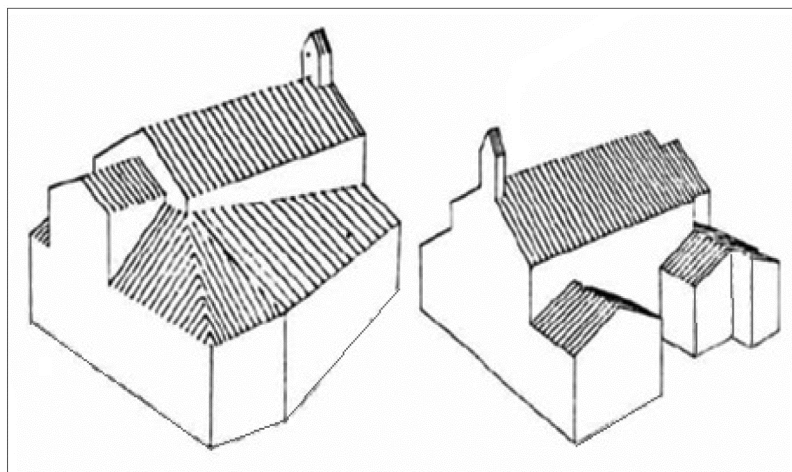

Sl. 11. Na zračnom snimku Senja, nastalom prije godine 1940., strelicom je označena lokacija na kojoj se do 1874. nalazio samostan sa crkvom sv. Nikole (preuzeto iz *Hrvatski kulturni spomenici, 1, Senj, Sl. 20*)

T. VIII.

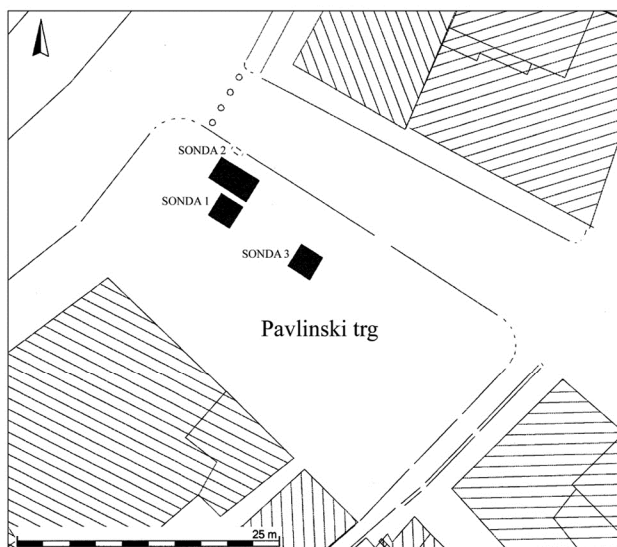

Sl. 12. Zemljišni tlocrt crkve sv. Nikole sa samostanom
(prema M. VILIČIĆ, 1991, 298, sl. 30)

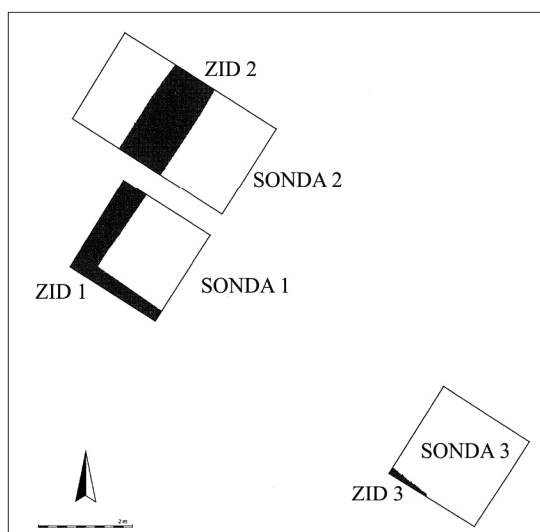

Sl. 13. Hipotetična skica grafičke rekonstrukcije crkve sv. Nikole sa samostanom
(prema M. VILIČIĆ, 1991, 297, sl. 29)

T. IX.

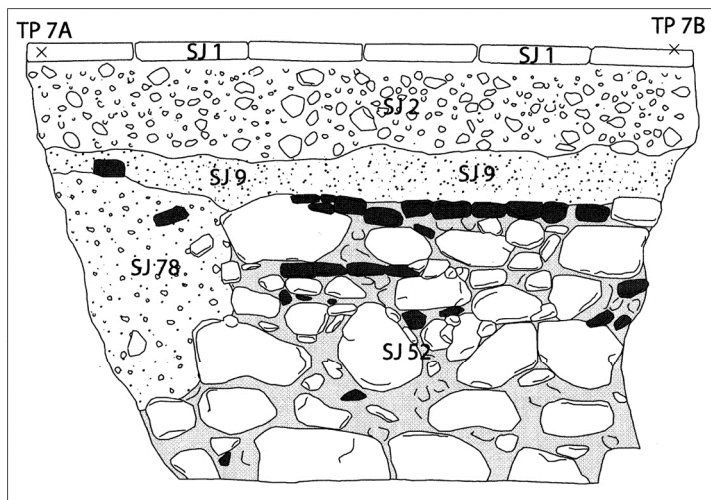

Sl. 14. Tlocrt Pavlinskog trga s položajem sondi (Arheolog d.o.o.)

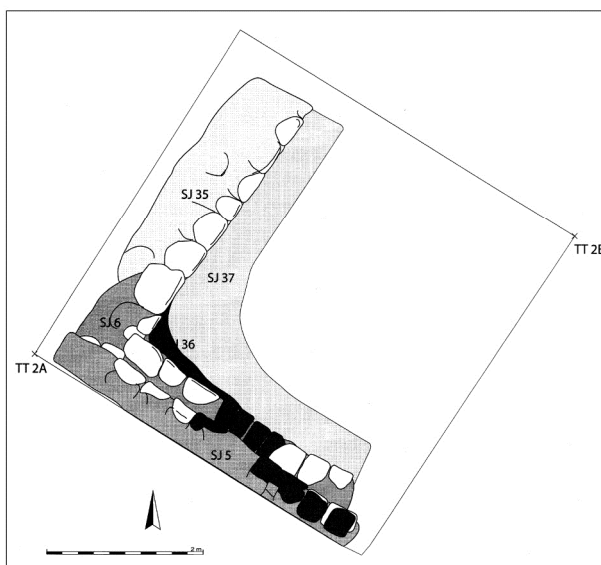

Sl. 15. Tlocrt otkrivenih zidova u sondama 1-3 (Arheolog d.o.o.)

T. X.

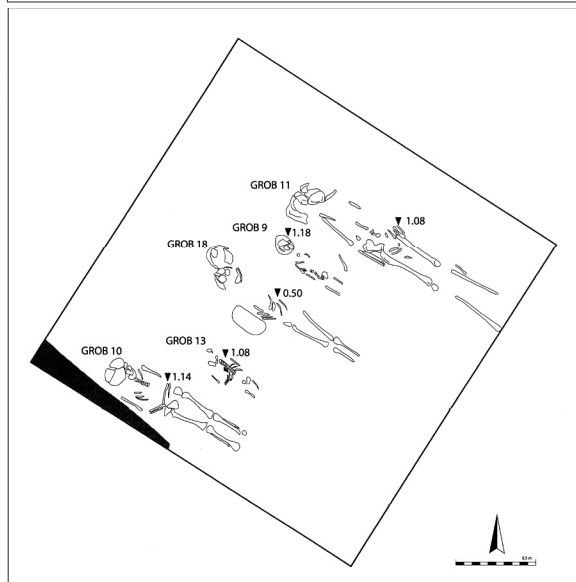
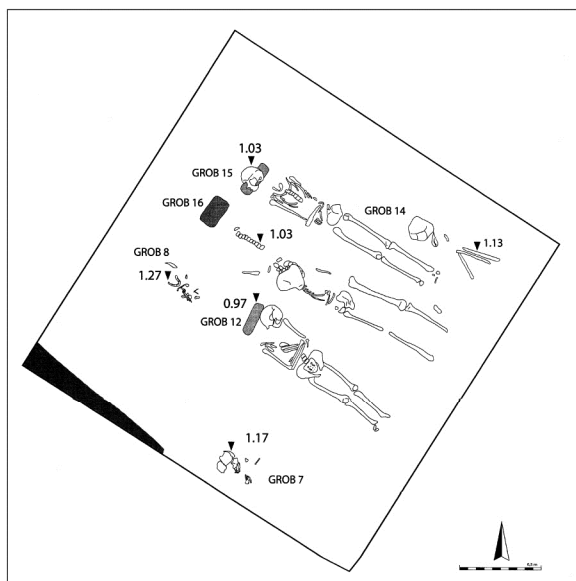

Sl. 16. Pogled na zid 3 unutar Sonde 3 (Arheolog d.o.o.)

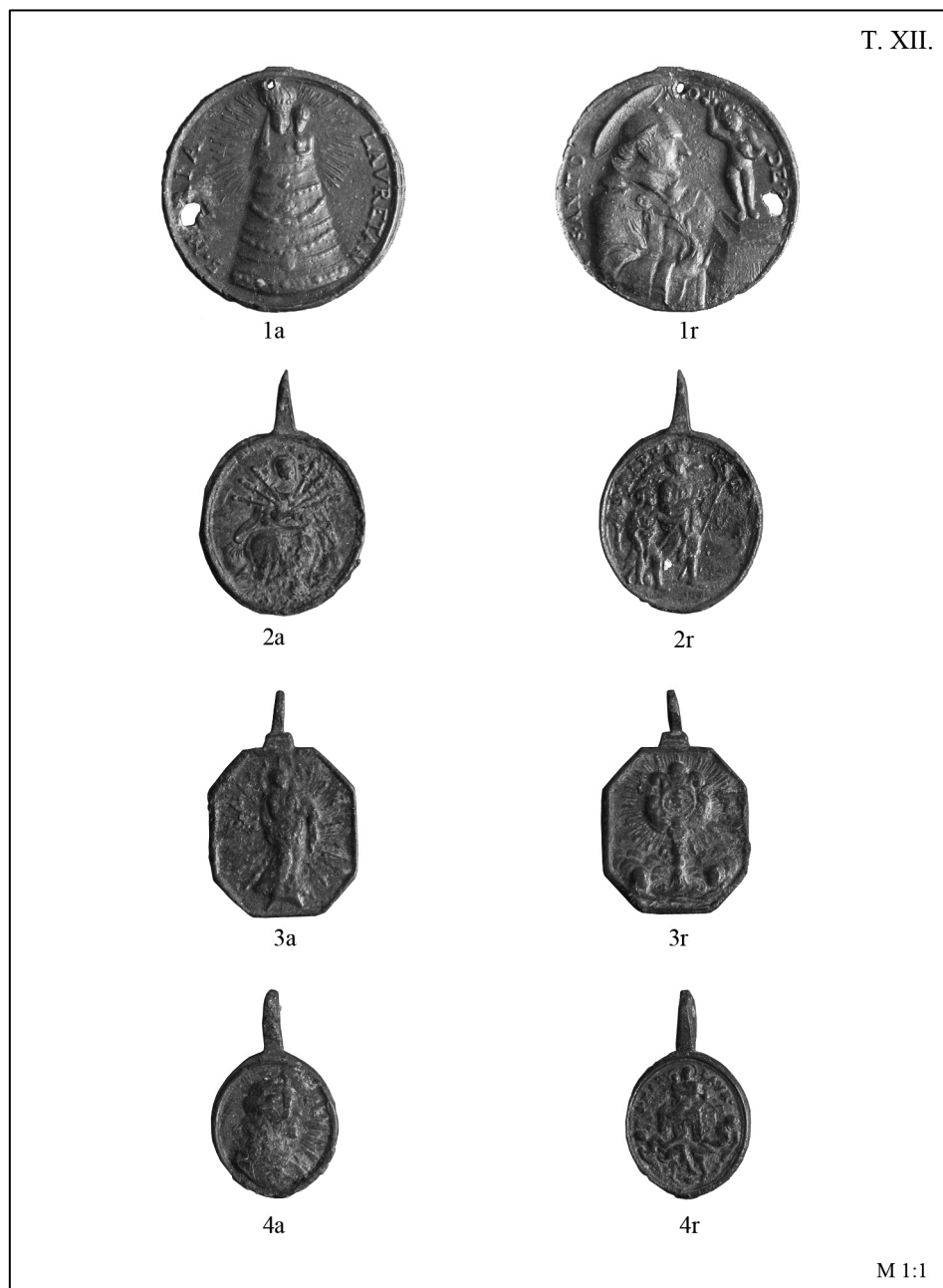

Sl. 17. Tlocrt zidova i podnice unutar Sonde 1 (Arheolog d.o.o.)

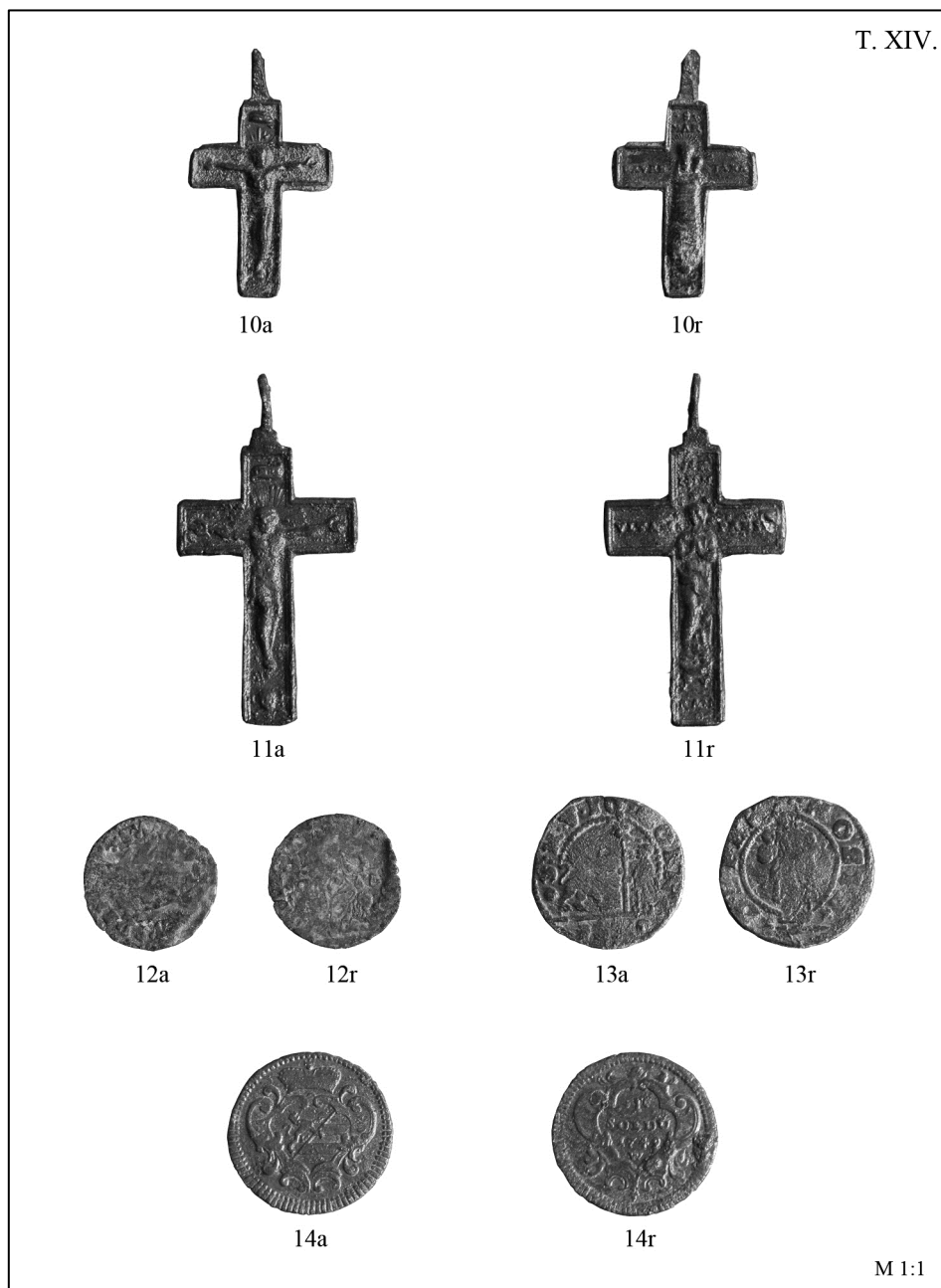
T. XI.

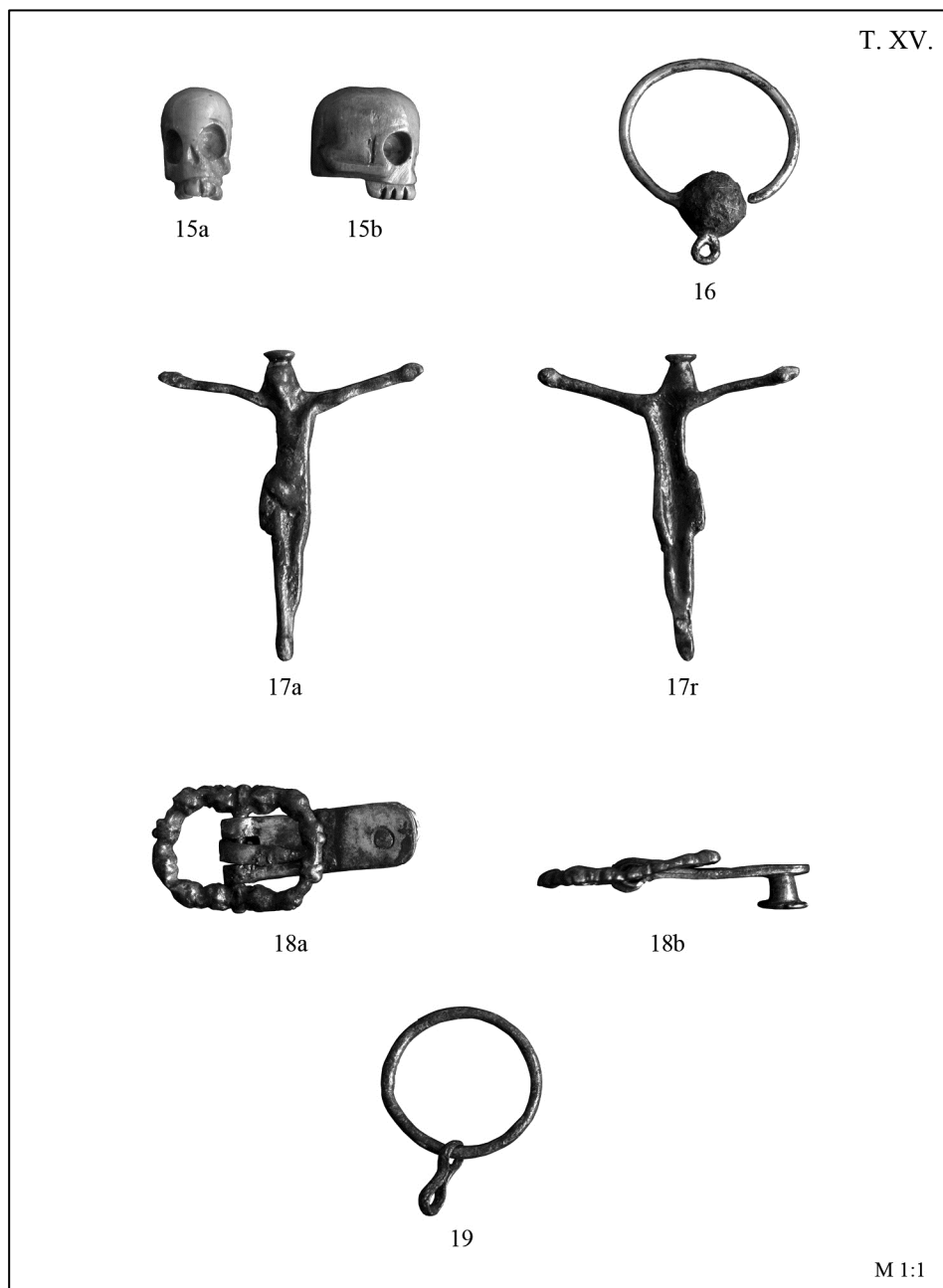

Sl. 18. Položaj grobova unutar Sonde 3 (Arheolog d.o.o.)

REPORT ABOUT THE TRIAL ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE SENJ
LOCALITY - PAVLINSKI TRG 2012

Summary

The main aim of the trial sounding research on today's Pavlinski trg (Pauline Square) in Senj was to, as much as possible with the sounder system, uncover traces of the architecture of the Dominican and then Pauline Church of St. Nicholas with a monastery, which were located in this area since before 1378, when in historical sources the first mention of the church was noted, and from 1380, when the monastery was first mentioned, to 1874, when due to disrepair the complex was demolished. In the excavated soundings, after the removal of the recent levelling layer of the square, at circa 40 cm deep the walls of a church-monastery structure were uncovered. The walls were built by the horizontal layering of roughly processed larger carved stones in mortar, and it is noticeable that in the structure of the wall between the rows of stones they also inserted rows of bricks, probably for statical reasons. The foundation footprint of the walls was established at a depth of circa 170 cm from the level of the paving of today's square. The strong foundation and increased width of the walls were much needed for the statics of the building which was erected here, because, judging by a photograph of I. Standl taken around 1870, approximately in this position was located a three-storey building, the initial monastery which was later adapted for the needs of the high school. Due to the limited area of the research at this degree of insight it is not possible to make a floor plan of the church and monastery nor to define their size. Despite the great probability that the uncovered walls belong to the architecture of the monastery, correct conclusions could only be made with the archaeological research of the wider area of today's Pavlinski trg.

Being that during history the area of the monastery with the church was also used as a burial ground; during the research special attention was directed to the gathering of relevant archaeological data about the burials and graves in the researched area. During the research also uncovered and documented were 18 graves, and in many cases human bones were also noticed which were dislocated from later burials. The burial layer extends from 45 to 138 cm deep in relation to today's paved level. In all cases, and in cases when the state of preservation allowed it, it was established that the deceased were laid on their backs, in a stretched out position, orientated in a southeast – northwest direction (head to the northwest). Close to the skeletons were found corroded nails, which show that the deceased were placed in wooden coffins and then buried in clay pits. Grave architecture has not been established, but it has been documented that the heads of many of the deceased were placed on a brick, which could be interpreted as a special funereal custom. In and around the graves were found burial finds, which mainly belong to clothes (buttons, buckles) and the devotional objects (pendant crosses, saints' medallions, rosary beads) of the deceased. For the determination of the general dating of the burials at this moment the relevant finds are the saints' medallions, most of which were manufactured during the 18th century as devotionals to the Shrine of the Holy House in Loreto.

With the carried out trial archaeological excavations relevant data was for the first time gathered about Modern Age burials during the 18th century (perhaps the late 17th century also) in the area of the monastery of St. Nicholas. The tombstones which until the degradation of the church in 1874 covered the graves of reputable citizens of Senj testify to the burials of the 16th century. So, the church and monastery, as well as the surrounding area, were also used as burial grounds.

Therefore it is necessary to carry out a system of archaeological excavations over the entire area of Pavlinski trg in Senj before the planned construction works.

Keywords: Senj, church and monastery of St. Nicholas, Modern Age graves, medallions, pendant crosses